

PŘEDSEDNICTVO ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KSČ

1a

STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV
PŘÍSNĚ TAJNĚ
ZEMSKÝ STUPEN UTAJENÍ
Dělo: 490/2000-430/80
PhDr. Alena Nosková
Datum: 31.02 Podpis: [signature]

Číslo pořadu: 1

3914/26

K bodu:

Návrh akčního programu KSČ

Na základě výsledků jednání předsednictva ÚV KSČ, které dne 19. února 1968 posoudilo "Nástin obsahu akčního programu KSČ", bylo redakční komisí vypracováno první znění návrhu akčního programu KSČ.

Příloha I
Návrh usnesení
(bude zaslán
dodatečně)

Příloha III
Návrh akčního programu KSČ

V souladu s postupem, jak jej stanovilo předsednictvo ÚV KSČ, byl tento návrh projednán řídicí skupinou a postupně posouzen ekonomickou, ideologickou, právní a zemědělskou komisí a komisemi ÚV KSČ pro otázky mládeže a životní úrovně. K jednání na těchto komisích bylo přizváno asi 80 členů a kandidátů ÚV KSČ. Návrh akčního programu KSČ projednala dále ústřední kontrolní a revizní komise ÚV KSČ a porada členů vlády - komunistů.

V předkládaném druhém znění "Návrhu akčního programu KSČ" byly redakční komisí po dohodě s tajemníky ÚV KSČ vzaty v úvahu připomínky a doporučení předsednictva ÚV KSČ, řídicí skupiny, ekonomické komise ÚV KSČ a porady členů vlády - komunistů. Z časových důvodů nebylo zatím možno využít připomínky z jednání dalších komisí ÚV KSČ. Podle výsledků jednání předsednictva ÚV KSČ bude k nim přihlíženo v další etapě prací.

A - ÚV KSČ	Fond:	02 11
	Sv.:	64
	Ar. j.:	43
	Listů:	1-124

R. 1

Předkládá: s. A. Dubček
s. D. Kolder
12. března 1968
Počet listů: 70

Přijaté usnesení

Č.j. P 3914

U s n e s e n í

63. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 21. března 1968

k bodu 1: Návrh akčního programu KSČ
(s. A. Dubček, s. D. Kolder)

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

I. schvaluje

1. aby návrh akčního programu KSČ byl předložen k projednání březnovému zasedání ÚV KSČ jako platforma politické a organizační činnosti strany a komunistů ve státních a hospodářských orgánech a společenských organizacích při řešení aktuálních otázek společnosti, při sjednocování všech konstruktivních společenských sil do pozitivní práce a při objasňování politiky strany v současné etapě;
2. aby členům předsednictva ÚV KSČ byl ještě před zasedáním pléna ÚV KSČ rozeslán návrh druhé, stručnější varianty akčního programu KSČ k posouzení formulací s tím, že by návrhová komise, zvolená plenárním zasedáním, pracovala i s touto variantou;

II. bere na vědomí, že připomínky a náměty z komisí ÚV KSČ, ústřední kontrolní a revizní komise a z jednání předsednictva ÚV KSČ budou dány k dispozici návrhové komisi zvolené plenárním zasedáním ÚV KSČ, která na základě výsledků jednání pléna ÚV KSČ vypracuje konečné znění akčního programu strany. Do návrhové komise pléna ÚV KSČ budou vedle dalších soudruhů předsednictvem ÚV KSČ navrženi členové a kandidáti ÚV KSČ, kteří pracují v řídicí skupině a redakční komisi;

III. ukládá sekretariátu ÚV KSČ připravit návrh usnesení plenárního zasedání ÚV KSČ k akčnímu programu strany, k jeho rozvíjení, popularizaci a realizaci, který by vycházel z těchto zásad:

- předložit akční program strany schválený plenárním zasedáním ÚV KSČ ústřednímu výboru Národní fronty s tím, aby jeho obsahu a cílům vyjádřila celá Národní fronta svoji podporu;
- uložit komunistům ve vládě, Národním shromáždění, Slovenské národní radě, ÚRO, ÚV ČSM a ve vedoucích orgánech dalších společenských organizací, aby v těchto orgánech a organizacích byl přijat soubor konkrétních opatření k rozvinutí a realizaci akčního programu strany;
- uložit komunistům v orgánech Národní fronty, Národního shromáždění, Slovenské národní rady a v národních výborech, aby zajistili, že o myšlenky akčního programu strany bude prohlouben obsah volební kampaně, že budou uplatněny při výběru kandidátů a při tvorbě programu činnosti národních výborů jednotlivých stupňů;
- vyzvat komunisty a všechny pracující ve výrobě i na ostatních úsecích činnosti a společenského života, aby iniciativně, pozitivními činy uplatňovali v okruhu své působnosti myšlenky akčního programu strany;
- uložit sekretariátu ÚV KSČ zabezpečit, aby obsahová a kádrová příprava krajských konferencí KSČ vycházela důsledně z akčního programu strany. Ihned po zasedání ÚV KSČ zahájit širokou kampaň stranických aktivů a veřejných shromáždění, na kterých členové a kandidáti ÚV KSČ a další funkcionáři a pracovníci strany seznámí pracující s obsahem,

cíli a hlubším myšlenkovým zázemím akčního programu. K tomuto úkolu využít i ostatních prostředků stranické propagandy a činnosti komunistů v prostředí masové informace;

- uložit oddělením ÚV KSČ, organizačně politickému, ideologickému, státně hospodářskému, aby pod vedením s. J. Hendrycha zpracovala politickoorganizační zabezpečení výsledků plenárního zasedání ÚV KSČ, aby ho bylo možno ještě před zasedáním ÚV KSČ posoudit.

Provede: sekretariát ÚV KSČ

U s n e s e n í

63. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 21. března 1968.

k bodu 1: Návrh akčního programu KSČ
(s. A. Dubček, s. D. Kolder)

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

I. schvaluje

1. aby návrh akčního programu KSČ byl předložen k projednání březnovému zasedání ÚV KSČ jako platforma politické a organizační činnosti strany a komunistů ve státních a hospodářských orgánech a společenských organizacích při řešení aktuálních otázek společnosti, při sjednocování všech konstruktivních společenských sil do pozitivní práce a při objasňování politiky strany v současné etapě;
2. aby členům předsednictva ÚV KSČ byl ještě před zasedáním pléna ÚV KSČ rozeslán návrh druhé, stručnější varianty akčního programu KSČ k posouzení formulací s tím, že by návrhová komise, zvolená plenárním zasedáním, pracovala i s touto variantou;

II. bere na vědomí, že připomínky a náměty z komisí ÚV KSČ, ústřední kontrolní a revizní komise a z jednání předsednictva ÚV KSČ budou dány k dispozici návrhové komisi zvolené plenárním zasedáním ÚV KSČ, která na základě výsledků jednání pléna ÚV KSČ vypracuje konečné znění akčního programu strany. Do návrhové komise pléna ÚV KSČ budou vedle dalších soudruhů předsednictvem ÚV KSČ navrženi členové a kandidáti ÚV KSČ, kteří pracují v řídicí skupině a redakční komisi;

III. ukládá sekretariátu ÚV KSČ připravit návrh usnesení plenárního zasedání ÚV KSČ k akčnímu programu strany, k jeho rozvíjení, popularizaci a realizaci, který by vycházel z těchto zásad:

- předložit akční program strany schválený plenárním zasedáním ÚV KSČ ústřednímu výboru Národní fronty s tím, aby jeho obsahu a cílům vyjádřila celá Národní fronta svoji podporu;
- uložit komunistům ve vládě, Národním shromáždění, Slovenské národní radě, ÚRO, ÚV ČSM a ve vedoucích orgánech dalších společenských organizací, aby v těchto orgánech a organizacích byl přijat soubor konkrétních opatření k rozvinutí a realizaci akčního programu strany;
- uložit komunistům v orgánech Národní fronty, Národního shromáždění, Slovenské národní rady a v národních výborech, aby zajistili, že o myšlenky akčního programu strany bude prohlouben obsah volební kampaně, že budou uplatněny při výběru kandidátů a při tvorbě programu činnosti národních výborů jednotlivých stupňů;
- vyzvat komunisty a všechny pracující ve výrobě i na ostatních úsecích činnosti a společenského života, aby iniciativně, pozitivními činy uplatňovali v okruhu své působnosti myšlenky akčního programu strany;
- uložit sekretariátu ÚV KSČ zabezpečit, aby obsahová a kádrová příprava krajských konferencí KSČ vycházela důsledně z akčního programu strany. Ihned po zasedání ÚV KSČ zahájit širokou kampaň stranických aktivů a veřejných shromáždění, na kterých členové a kandidáti ÚV KSČ a další funkcionáři a pracovníci strany seznámí pracující s obsahem,

cíli a hlubším myšlenkovým zázemím akčního programu. K tomuto úkolu využít i ostatních prostředků stranické propagandy a činnosti komunistů v prostředí masové informace;

- uložit oddělením ÚV KSČ, organizačně politickému, ideologickému, státně hospodářskému, aby pod vedením s. J. Hendrycha zpracovala politickoorganizační zabezpečení výsledků plenárního zasedání ÚV KSČ, aby ho bylo možno ještě před zasedáním ÚV KSČ posoudit.

Provede: sekretariát ÚV KSČ

U s n e s e n í

k bodu : Návrh akčního programu KSČ
(s. A. Dubček, s. D. Kolder)

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

- I. schvaluje 1) aby návrh akčního programu KSČ byl předložen k projednání březnovému zasedání ÚV KSČ jako platforma politické a organizační činnosti strany a komunistů ve státních a hospodářských orgánech a společenských organizacích při řešení aktuálních otázek společnosti, při sjednocování všech konstruktivních společenských sil do pozitivní práce a při objasňování politiky strany v současné etapě; ²⁾
- II. bere na vědomí, že připomínky a náměty z komisí ÚV KSČ, ústřední kontrolní a revizní komise a z jednání předsednictva ÚV KSČ budou dány k dispozici návrhové komisi zvolené plenárním zasedáním ÚV KSČ, která na základě výsledků jednání pléna ÚV KSČ vypracuje konečné znění akčního programu strany. Do návrhové komise pléna ÚV KSČ budou vedle dalších soudruhů předsednictvem ÚV KSČ navrženi členové a kandidáti ÚV KSČ, kteří pracují v řídicí skupině a redakční komisi;
- III. ukládá sekretariátu ÚV KSČ připravit návrh usnesení plenárního zasedání ÚV KSČ k akčnímu programu strany, k jeho rozvíjení, popularizaci a realizaci, který by vycházel z těchto zásad:
- předložit akční program strany schválený plenárním zasedáním ÚV KSČ ústřednímu výboru Národní fronty

s tím, aby jeho obsahu a cílům vyjádřila celá Národní fronta svoji podporu;

- uložit komunistům ve vládě, Národním shromáždění, Slovenské národní radě, ÚRO, ÚV ČSM a ve vedoucích orgánech dalších společenských organizací, aby v těchto orgánech a organizacích byl přijat soubor konkrétních opatření k rozvinutí a realizaci akčního programu strany;
- uložit komunistům v orgánech Národní fronty, Národního shromáždění, Slovenské národní rady a v národních výborech, aby zajistili, že o myšlenky akčního programu strany bude prohlouben obsah volební kampaně, že budou uplatněny při výběru kandidátů a při tvorbě programu činnosti národních výborů jednotlivých stupňů;
- vyzvat komunisty a všechny pracující ve výrobě i na ostatních úsecích činnosti a společenského života, aby iniciativně, pozitivními činy uplatňovali v okruhu své působnosti myšlenky akčního programu strany;
- uložit sekretariátu ÚV KSČ zabezpečit, aby obsahová a kádrová příprava krajských konferencí KSČ vycházela důsledně z akčního programu strany.
Ihned po zasedání ÚV KSČ zahájit širokou kampaň stranických aktivů a veřejných shromáždění, na kterých členové a kandidáti ÚV KSČ a další funkcionáři a pracovníci strany seznámí pracující s obsahem, cíli a hlubším myšlenkovým zázemím akčního programu. K tomuto úkolu využít i ostatních prostředků stranické propagandy a činnosti komunistů v prostředcích masové informace.

xx

Provede: sekretariát ÚV KSČ

1. 2

2. af plumbi peareducta în KSC bz/ molară nătră dehidr. stucă, variante ~~stucă~~ ^{stucă} pearductă etim' în programul KSC posonul formula, stucă de calulmă tuncă padeu plumbul padeu ~~stucă~~ ^{stucă} pearductă etim' variantu.

~~političeskij~~ { organizatsionno-političeskij ideologičeskij } ~~ideologičeskij~~

III xx - uložiti II a II oddelení k též Val pro vedení s f. vedení
 Množství politických jmen' zapečetit oddělení
 vedením vedení k též Val, s f. k j. m. j. m. j. m.
 k též vedení k též vedení -

Č.j. P 3787

Starší usnesení příloha k projednávané otázce

U s n e s e n í

59. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 19. února 1968

k bodu 2: Nástin obsahu akčního programu KSČ
(s. A. Dubček, s. D. Kolder)

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

I. schvaluje

1. konkrétní zaměření nástinu obsahu akčního programu KSČ s tím, že řídicí skupinou budou při jeho dopracování vztahy v úvahu připomínky a náměty vzešlé z diskuse v předsednictvu ÚV KSČ; pokud nebudou při dalších pracích některé z nich přijaty, bude třeba při předkládání nové varianty zaujmout k nim stanovisko
2. požádat s. A. Novotného o písemné vyjádření a náměty, kterých by bylo možno při další práci na přípravě pléna ÚV KSČ využít;

II. ukládá

1. sekretariátu ÚV KSČ

- a/ aby v etapě dopracování návrhu akčního programu KSČ zapojil do aktivní účasti co nejvíce členů a kandidátů ÚV KSČ, zajistil jeho projednání ve druhé variantě v komisích ÚV KSČ, s KV KSČ a některými OV KSČ;
- b/ aby souběžně s tím připravil k projednání širší materiál, který by sloužil jako vysvětlující komentář k akčnímu programu po jeho projednání a schválení na zasedání ÚV KSČ; materiál pak v podobě brožury ve formě Faktů a argumentů vydat pro vnitrostranickou potřebu;

III. schvaluje doplnění řídicích skupin pro přípravu dokumentů pro jednání březnového pléna ÚV KSČ

1. pro přípravu akčního programu KSČ

o soudruhy: A. DUBČEKA

V. BIŁAKA

2. pro vnitrostranické otázky o soudruhy:

J. BORŮVKU

J. PILLERA

Provede: s. D. Kolder

s. J. Hendrych

- c/ zabezpečit v Rudém právu a ostatním stranickém tisku cílevědomou publikaci propagandistických článků členů a kandidátů ÚV KSČ v duchu připravovaného akčního programu tak, aby do veřejnosti včas a správně tyto myšlenky vstupovaly jako programové myšlenky a zásadní politická stanoviska strany, aby touto cestou byla upevněna iniciativa ústředního výboru KSČ při řešení dozrálých společenských problémů;
2. s. J. Lenártovi projednat předložený materiál na poradě komunistů členů vlády s tím, že bude brán jako pracovní materiál;
3. s. A. Dubčekovi a řídicí skupině předložit konečné znění návrhu akčního programu tak, aby v předsednictvu ÚV KSČ mohl být projednán v týdnu od 11. do 16. března 1968; jako přílohu k návrhu předložit harmonogram úkolů určující lhůty a odpovědnost jednotlivých orgánů a soudruhů při zpracování, předkládání a realizaci úkolů akčního programu;
4. s. P. Hronovi předložit do příští schůze předsednictva ÚV KSČ informaci ÚKŘK o řešení případů rehabilitace a návrh dalšího postupu ÚKŘK.

Provede: sekretariát ÚV KSČ
a řídicí skupina

s. A. Novotný

s. J. Lenárt

s. P. Hron

S t a n o v i s k o

redakční komise k hlavním připomínkám, zejména z komisi ÚV KSČ

I. Politická část byla na základě připomínek předsednictva ÚV a dalších námětů upravena zejména v těchto směrech:

1. Upřesnili jsme hodnocení příčin a charakteristiku projevů deformací politiky strany v minulosti. Byla zvýšena kritičnost pohledů, byly zvoleny pregnančnější formulace atd.

Je třeba konstatovat, že připomínky k této části byly dost rozporné. Někteří požadovali akcentovat ve větší míře kontinuitu dneška s minulým vývojem, jiní naopak žádali zjevněji se distancovat nejen od nesporných deformací, ale od celé dosavadní linie v politice strany. Při zpracování této části jsme se řídili zásadou, že je třeba vyjádřit zásadní pohledy a přístupy k minulosti ve shodě s úrovní dnešního teoretického poznání, respektovat přitom stupnici politických hodnot, jak se vytvořila ve vědomí lidí, a vyvarovat se všech formulací, které by ovlivňovaly tím či oním způsobem budoucí historické bádání, jež je v této oblasti zvláště potřebné. Právě proto nelze pokládat uvedenou analýzu za skončenou a je nutno v ní odborně a fundovaně pokračovat. (Tento požadavek by bylo správné přímo v programu vyjádřit.)

Vzhledem k vývoji politického vědomí v posledních dnech bylo by třeba volit v konečné variantě kritičtější a adresnější formulace (aniž by se měnil zásadní přístup k hodnocení). PÚV by se mělo vyjádřit, do jaké míry se má akční program odvolávat na XIII. sjezd strany.

2. Zásadněji byla přepracována pasáž o postavení dělnické třídy. Přesněji jsme vymezili její úlohu, objektivní a subjektivní předpoklady její revolučnosti, vztah bezprostředních a základních zájmů. To je ve shodě s připomínkami, které měla komise k dispozici.

3. Určité úpravy byly provedeny v části o inteligenci, kde byla zvýrazněna úloha technické inteligence.

4. Podstatněji byla rozpracována problematika vedoucí úlohy strany a zařazena jako samostatná pasáž.

5. Ve smyru připomínek byla upravena pasáž o národnostní politice a byl zvýrazněn kritický pohled na dosavadní politiku strany vůči mládeži.

6. Do akčního programu je nutno zformulovat pasáž o úloze marxismu-leninismu v naší společnosti a zároveň se vyjádřit k pojetí morální a politické jednoty. (Především se distancovat od jejích nesprávných výkladů v minulosti.)

V kapitole II (o rozvoji demokracie a politického systému) byla zapracována připomínka zdůrazňující, že demokratický proces se mohou pokusit zneužít i ideologičtí odpůrci socialismu.

V úvodní pasáži je podrobněji obsahově charakterizován cíl vývoje našeho politického systému a rovněž je zapracována připomínka, že rozvoj nové politiky vyžaduje kádrové změny.

V pasáži o státoprávním řešení vztahů Čechů a Slováků jsou - v souladu s jednáním řídicí skupiny 5. 3. 1968 - uváděny alternativní návrhy. Alternativní text je formulován pracovní skupinou ÚV KSS (s. Colotka) a redakční komise tyto alternativní návrhy podporuje.

V konečné úpravě textu by bylo třeba zapracovat hlavní připomínky vzešlé z jednání právní komise ÚV KSČ 11. 3. 1968:

1. formulovat jasně potřebu nové ústavy a zahájit přípravné práce na ústavě již nyní, aby mohla být přijata brzy po XIV. sjezdu;

2. problém rehabilitací řešit vydáním zvláštního zákona, který by přesně právně stanovil postup, některé otázky vyřešit paušálně (zejména represe vůči rolníkům) a právně upravit i občanskoprávní nároky v realizovatelné míře. (Při řešení všech těchto otázek je nutno si uvědomit, že jde asi o 30 000 lidí odsouzených z politických důvodů a asi o 80 000 rolníků postiže-

ných v procesu "trestní podpory" kolektivizace; důsledné individuální přezkoumání všech těchto procesů a přísně zákonné uplatnění důsledků nápravy není prakticky dnes proveditelné);

3. formulovat zásadu jednoty politických stran NF i jejich vzájemné partnerské samostatnosti;

4. stručně v akčním programu vyjádřit některé zásady branné politiky: podílet se samostatně a aktivně na koncepci vojenské doktríny států Varšavské smlouvy, zdůraznit jednotu výstavby socialismu a obrany (včetně nutnosti řešit obranné úkoly v souladu s možnostmi našeho státu).

V různých dalších formulacích se zároveň doporučuje zapracovat formulační připomínky z diskuse v PK ÚV KSČ k jednotlivým pasážím II. části akčního programu.

V kapitole III (národní hospodářství a životní úroveň).
jsme zpracovali připomínky z PÚV, vlády a ekonomické komise ÚV KSČ. Upřesnili jsme a hlouběji vysvětlili pojetí ekonomické reformy, postup při zvýšení pravomocí podniků a transformace jejich sdružení v dobrovolné integrace podle povahy a zvláštnosti odvětví a oborů. Rozpracovali jsme úlohu zemědělství v konsolidačním procesu a zapracovali jsme závěry VII. sjezdu JZD. Nově je do ekonomické části zapracována kapitola o hospodářské úloze socialistického státu. Jejím smyslem je vyzdvihnout vedle obnovování funkcí trhu spotřebitele i funkce hospodářské politiky státu při dosažení rovnováhy v národním hospodářství. V této souvislosti jsme nově formulovali výzvu pro sdružení, podniky a závody, aby na podkladě akčního programu strany vypracovaly racionalizační postupy ve výrobě, zásobování, odbytu a administrativě směřující k dosažení harmonizace pracovních činností a hospodárnosti.

1. V části o životní úrovni jsme vyzdvihli negativní důsledky minulého vývoje, zvláště dlouhodobého podceňování rozvoje zemědělství, spotřebního a potravinářského průmyslu a celé terciální sféry pro současné řešení naléhavých problémů v životní úrovni.

Vypustili jsme konkrétní opatření prosincového pléna ÚV, která byla již vládními orgány vyhlášena. Nově je také formulována část o využití ekonomických zdrojů Slovenska. Tuto část připravila skupina slovenských soudruhů a redakční rada s ní souhlasí. V zájmu sladění celého akčního programu jsme část o úloze slovenských národních orgánů v řízení ekonomiky zařadili do kapitoly druhé o rozvoji socialistické demokracie a politického systému.

2. Do programu jsme také zapracovali návrh na případné využití vnějších zdrojů k urychlenému dosažení rovnováhy v ekonomice, avšak přijetí a zveřejnění tohoto návrhu je podmíněno ujasněním představy o efektivním použití těchto zdrojů.

3. Do programu hodláme v dalším zapracovat námět čs. architektů o nutné péči společenských orgánů při ochraně přírody a při vytváření humanizovaného životního prostředí.

4. Neakceptovali jsme některé připomínky jednotlivých členů orgánů, se kterými jiní nesouhlasili. Tak např. nezapracovali jsme připomínky několika soudruhů, aby z akčního programu byla vypuštěna krátká pasáž o úloze drobného soukromého podnikání v opravárenství a drobné řemeslné výrobě. Jsme toho názoru, že dřívější centralizace neodpovídala ekonomické rozvaze a značně zkomplikovala zabezpečení běžných služeb obyvatelstvu.

Domníváme se, že podle místních podmínek je užitečné rozvíjet drobné osobní podnikání všude tam, kde existující formy jsou nerentabilní a i tam, kde by se vytvořil konkureční tlak na zlepšování služeb. Naskýtají se zde možnosti pro určitou aktivitu práce schopných důchodců i těch, kdož budou odcházet z nerentabilních provozů a ze zbytečné přezaměstnanosti. Nedomníváme se, že tato cesta je rozhodující pro zlepšení služeb, avšak může pomoci zlepšit neutěšený stav, zvláště v menších osídleních, kde by bylo vhodné uvážit i oživení drobných obchodů místo fungování pojízdných prodejen.

5. Nezapracovali jsme námítky zástupců ministerstva zahraničního obchodu namířené proti změně administrativně direktivního

monopolu ministerstva. Domníváme se, že ozdravení naší ekonomiky je nerozlučně spojeno se zásadní změnou řízení zahraničně obchodních transakcí. Důvody pro nové pojetí monopolu zahraničního obchodu byly již mnohokrát řečeny a protože je považujeme za přesvědčivé, neuvádíme je.

6. Dále jsme nesouhlasili s námitkami proti zřízení demokratických orgánů s kontrolní funkcí vůči vedení podniků. Jsme toho názoru, že větší samostatnost podniků je spojena s rizikem pro celý kolektiv pracujících, a proto považujeme za politicky nezbytný předpoklad pro další rozvoj nové soustavy řízení vytvoření těchto orgánů. Nesouhlasíme přitom s pojetím demokratických orgánů obdobných dělnickým radám v Jugoslávii. Praxe dostatečně prokazuje neúčinnost tohoto uspořádání.

7. Do programu jsme nezapracovali formulace o okamžitém a v podstatě neřízeném uvolnění integrace dnešních generálních ředitelství a podniků. Jsme toho názoru, že musí dojít k postupné transformaci v dobrovolná sdružení a současně že tento proces musí být společensky řízen.

8. Do programu jsme také nezapracovali koncepci hospodářské politiky spojenou s rychlým pohybem hospodářských čísel jako hlavním způsobem řešení nerovnováhy. Redakční rada se domnívá, že regulovaný pohyb hospodářských čísel je již součástí koncepce hospodářské politiky, která přitom klade hlavní důraz na proces efektivnosti ve výrobě a na řadu dalších funkcí státní hospodářské politiky, směřujících k obnovení rovnováhy. Její obnovení považujeme za dlouhodobý proces a varujeme před unáhlenými kroky zvyšujícími ve svých důsledcích ekonomickou nerovnováhu.

O kapitole IV se vyjadřuje většina připomínek jako o značně nevyvážené a obecné. Většina názorů se shoduje v tom, že myšlenky o spojení vědy a socialismu, o vztazích vědy a strany, vědy a politiky mají všeobecný charakter. Podobně tomu je v části o vzdělanosti. Části o kulturní politice je vytýkáno, že nedostatečně odráží současný stav v této oblasti a nenaznačuje řešení existujících rozporů. V souvislosti s rozvojem vědy se požaduje zvýšení úlohy vysokých škol a jejich lepší vybavení. Upřesnit bude třeba i námět na nové uspořádání všeobecného středního vzdělávacího školství.

3914/25

Návrh akčního programu KSČ

Ústřední výbor KSČ, vědom si svého závazku k nejlepším tradicím komunistického hnutí, předkládá straně a všem pracujícím naší socialistické vlasti program své politické práce pro nejbližší období.

Ústřední výbor opíraje se o zkušenosti socialistických zemí a mezinárodního dělnického hnutí vychází při tvorbě programového prohlášení z československých podmínek. Navrhuje řešit důležité a neodkladné problémy současného života podle svého nejlepšího vědomí a svědomí; myšlenky a plány, které jej přitom vedou, nespadly lacino do klína. Každý z nás - ten dříve, onen později - se k nim musel propracovávat a probíjovat na podkladě dlouholetých zkušeností.

Jsme přesvědčeni, že síla každého hnutí - dnes snad víc než kdykoliv dříve - spočívá jen a jen v tom, že každý komunista a každý občan naší socialistické vlasti chápe, oč jde v těchto pohnutých, nesnadných chvílích, že rozumí tomu, kde je jeho místo, kam napřít síly, kde leží úskalí a kudy vede cesta vpřed.

Cesta Československa k socialismu

Společenský pohyb v českých zemích i na Slovensku byl ve XX. století nesen dvěma největšími proudy - národně osvobozeneckým hnutím a socialismem.

Národně osvobozenecký boj obou národů vyvrcholil vznikem samostatného státu, v němž se poprvé v dějinách uskutečnilo státně politické spojení Čechů a Slováků. Vznik Československé republiky byl významným pokrokem v národním i společenském rozvoji obou národů. Demokratické zřízení odstranilo staré monarchistické přežitky, vytvořilo příznivé podmínky pro rychlý rozvoj všech oblastí národního života.

Předválečné buržoazní zřízení však nevyřešilo tíživé třídní antagonismy a nedokázalo položit spolehlivé základy trvalé prosperity nového hospodářského celku a zaručit dělníkům a pracujícím plnou zaměstnanost a existenční jistotu. Jeho liberální národnostní režim neuspokojoval národní zájmy Slováků a nepodařilo se mu vyloučit působení reakčního extrémního nacionalismu a nastolit žádoucí soulad mezi všemi národnostmi republiky. V poměrech tehdejší kapitalistické Evropy pak nemohla být natrvalo zabezpečena ani samostatnost naší republiky.

Na tyto nedostatky se pokoušely odpovědět pokrokové síly. Jejich nejenergičtější složkou byla KSČ, která usilovala o socialistickou koncepci československé společnosti a státu.

V širokém proudu protifašistického hnutí, které se zrodilo v souvislosti s rozbitím meziválečného Československa a zejména v průběhu národně osvobozenického boje, se začalo rýsovat sepětí socialismu s národním a demokratickým pohybem.

V národní a demokratické revoluci let 1944 - 1945 se poprvé uskutečnila jednota národních a demokratických hodnot socialismu: demokratické a národní hnutí se počalo socializovat a socialismus se stal vskutku národním a demokratickým dílem. Cesta Československa k socialismu, na jejímž počátku v letech 1944 - 1945 je Slovenské národní povstání a Pražské povstání, je zdrojem nejpokrokovější tradice novodobých českých a slovenských dějin.

Republika se obnovila na nových základech. Ty umožňovaly řešit nejpálčivější národnostní problémy země; státní existence republiky byla zajištěna úzkým spojenectvím se Sovětským svazem, bez jehož armády by nebylo osvobození Československa; znárodněním získala republika ekonomický systém vytvářející podmínky nejen pro rychlou obnovu, ale i pro další rozvoj hospodářství k socialismu. Podstatné rozšíření neformálních politických svobod bylo opravdovým vrcholem celé demokratické tradice československého rozvoje. Socialismus se stal ztělesněním moderního národního programu Čechů a Slováků.

61

Hlásíme se k tradicím osvobozenického zápasu, jehož se zúčastnili vlastenci doma i na různých místech Evropy a světa a za jehož ideály položilo život 375 tisíc vlastenců. Budeme usilovat o to, aby všechny pokrokové tradice našich národů byly vědecky poznávány a staly se oporou národního a státního vědomí všech občanů a východiskem politické orientace v současnosti.

Na novou cestu socialistické výstavby vstupovala strana po Únoru s fondem velké důvěry a podpory širokých vrstev lidu. Byla to obtížná cesta. V rozpolceném světě, zachváceném studenou válkou, musely naše národy věnovat zvýšené úsilí zabezpečení těžce vydané národní existence a soustřeďovat se na posílení obrany své i všech socialistických států. Výstavba nové republiky, která zdaleka neměla všechny potřebné vnitřní zdroje pro rozvoj ekonomiky, úzce souvisela s vývojem a problémy celého socialistického tábora. Začlenění republiky do soustavy socialistických států přineslo podstatné změny ve směru vývoje národního hospodářství i v jeho vnitřní struktuře, v povaze státního i společenského zřízení. Znamenalo nutnost respektovat společné úkoly těchto zemí, v nichž boj proti ekonomickému a kulturnímu zaostávání, prolínající se s vytvářením nových vlastnických forem, hrál prvořadou úlohu.

Tyto souvislosti a úkoly ovlivnily i tempa, formy a obsah hluboké ekonomické, sociální a politické přestavby, jíž procházela republika při budování socialismu. Vynutily si mimořádné vypětí sil dělnické třídy a všeho našeho lidu, velkou obětavost komunistů, vyžadovaly obětavou práci desetitisíců funkcionářů.

Velikosti, mimořádnosti a náročnosti přeměn však odpovídala i rozpornost vývoje, závažné nedostatky a neřešené problémy.

Budování nového společenského řádu bylo poznamenáno i nedostatkem zkušeností a poznání, dogmatismem a subjektivismem. Mnohé dobové jevy, podmíněné zostřenou mezinárodní situací a vynucenými vysokými tempy průmyslové výstavby, byly chápány jako obecně platné formy života a vývoje socialistické společnosti. Stupeň vývoje socialistických států začátkem padesátých let a ustrnutí tvůrčího rozvoje poznání, které proyzáelo kult osobnosti, podmínily i mecha-

nické přejímání a rozšíření představ, zvyklostí a politických koncepcí, které odporovaly našim podmínkám a tradicím. Tehdejší vedoucí orgány a instituce strany a státu nesou za toto přejímání plnou odpovědnost. Centralistické a direktivně administrativní metody, použité v boji proti zbytkům buržoazie a při upevňování moci v podmínkách zostřeného mezinárodního napětí po únoru 1948, byly v této situaci neoprávněně přenášeny do dalšího vývojového období a postupně přerůstaly v byrokratický systém. Ve vnitřním životě republiky se objevily četné nezdravé jevy spjaté zejména s narušováním demokracie a zákonnosti, které vedly k podlamování iniciativy lidí a navíc těžce a nespravedlivě postihly mnoho občanů, komunisty i nekomunisty.

Mimořádné vypětí sil našeho lidu přineslo dějinně významné úspěchy. Byly uskutečněny základní socialistické společenské přeměny a socialistické zřízení pevně a natrvalo zapustilo v naší zemi kořeny. Naše společnost, v níž výrobní prostředky jsou převážně v rukou socialistického státu nebo sdružení pracujících, odstranila kapitalistické vykořisťování i sociální křivdy a ním spjaté. Každý občan naší republiky má právo na práci a má základní sociální jistoty. Naše společnost prošla obdobím industrializace, disponuje rozsáhlou průmyslovou základnou. Dosáhli jsme významných úspěchů v rozvoji vědy a kultury, v nebývalé šíři vzrostly možnosti širokých vrstev lidu nabývat patřičného vzdělání. Pevně je zabezpečeno mezinárodní postavení republiky v soustavě socialistických států.

Od konce padesátých let nastoupila naše společnost do nové etapy vývoje. Na této skutečnosti založil XIII. sjezd strany svou politickou linii, kterou chceme tvůrčím způsobem uplatňovat a rozvíjet. Charakteristické pro tuto etapu je:

- neexistují již antagonistické třídy a hlavním rysem vnitřního vývoje se stává proces sbližování socialistických tříd a skupin naší společnosti;

- dosavadní metody řízení a orientace národního hospodářství se přežily a naléhavě vyžadují změny, tj. ekonomickou soustavu řízení, která by dovedla prosadit obrat k intenzivnímu růstu;

- bude nutno připravit zapojení země do procesu vědeckotechnické revoluce ve světě, což si vyžádá zvlášť intenzivní spolupráci dělníků a rolníků s technickou a odbornou inteligencí a což bude klást vysoké nároky na znalost a kvalifikaci lidí, na uplatnění vědy;

- široký prostor pro společenskou iniciativu, otevřenou výměnu názorů a demokratizaci celého společenského a politického systému se stává doslova podmínkou dynamiky socialistické společnosti - podmínkou, abychom obstáli v soutěži před světem a čestně splnili své povinnosti vůči mezinárodnímu dělnickému hnutí.

Jde o překonání příčin potíží a chyb

Již v době, kdy se tato linie strany utvářela a začínala uplatňovat, střetávala se s neporozuměním pro nové úkoly, s recidivami překonaných metod práce, vzniklých v době, kdy v naší zemi existoval ostrý třídní boj.

Chceme otevřeně vyložit, k jakým chybám přitom docházelo a jaké jsou jejich příčiny, abychom je mohli co nejrychleji překonat a soustředit všechny síly na ty úkoly, před kterými v současné době stojíme.

Už po XX. sjezdu KSSS, který byl obrodným podnětem pro rozvoj socialistické demokracie, přijala strana některá opatření, jejichž smyslem bylo překonat byrokraticko-centralistické, sektářské způsoby řízení nebo jejich pozůstatky, znemožnit, aby prostředky třídního boje byly obráceny proti pracujícím. Mnoho komunistů a celé pracovní kolektivy se snažili otevřít cestu pokrokovému rozvoji ekonomiky, životní úrovně, vědy a kultury. Čím jednoznačnejší byl překonán třídní antagonismus a vytvářeny základy pro socialistickou jednotu, tím naléhavěji kladli důraz na rozvoj spolupráce všech pracujících, všech sociálních vrstev, skupin a národností naší země a na zásadní přeměnu metod použitých v období ostrého třídního boje. Oprávněně přitom spatřovali v rozvoji socialistické demokracie hlavní společenskou podmínku pro realizaci humanistických cílů, které jsou vlastní socialismu. Setkávali se však s nepochopením, zábranami a v některých případech i potlačováním. Přežívání metod z období třídního boje vedlo k vyvolávání umělého napětí mezi sociálními skupinami, národy a národnostmi, různými generacemi, komunisty a nestraníky v naší společnosti. Dogmatické představy bránily plnému a dostatečně rychlému přehodnocení představ o povaze socialistické výstavby.

Přijatá opatření proto dodnes nepřinesla očekávané výsledky. Průběhem let se v důsledku těchto chyb postupně začaly hromadit obtíže a uzavíraly se v okruh: nebyly včas překonány subjektivistické představy, např. jakoby výstavba nové společnosti byla závislá na urychleném pokračování dřívější orientace na extenzivní vývoj průmyslu, pro nějž je příznačné zvláště překotné rozšiřování těžkého průmyslu, neúměrné nároky na pracovní síly, suroviny a nákladné investice. Taková hospodářská politika prosazovaná administrativně direktivními cestami už neodpovídala ekonomickým potřebám a možnostem země a vedla k vyčerpávání jejích materiálních

a lidských zdrojů. Před ekonomiku se kladly nereálné úkoly, pracujícím se dávaly iluzorní sliby. Tato orientace prohlubovala nepříznivou, národním podmínkám neodpovídající strukturu výroby, v níž se nemohla dostatečně uplatnit domácí kvalifikovaná práce, způsobila značné technické zaostávání naší výroby, brzdila rozvoj služeb, vedla k porušení rovnováhy na trhu, zhoršovala mezinárodní postavení naší ekonomiky a nakonec musela vyústit ve stagnaci a v některých případech i ve snižování životní úrovně lidí.

V podstatě byly tyto nedostatky vyvolány, udržovány a stále znovu obnovovány především starou direktivní soustavou řízení: nebyly využívány zbožně peněžní formy a tržní vazby; ekonomické prostředky byly nahrazovány přímou direktivou centra, nerozvíjelo se socialistické podnikání, v hospodářském životě nebyla oceňována samostatnost, dělnost, odborná schopnost a iniciativa lidí, nýbrž naopak nesamostatnost, poslušnost, případně poklonkování směrem nahoru. To vše zdržovalo a ztěžovalo teoretické myšlení, znemožňovalo včasné rozpoznání nedostatků a nebezpečí spojených se starým řídicím systémem, ztěžovalo plynulou nápravu v ekonomice.

V pozadí tohoto způsobu řízení byly opět politické chyby, které se tak spojovaly s ekonomickými obtížemi a vytvářel se mechanismus, který vyvolával bezmocnost, roztržku mezi teorií a praxí. Promarněval mnoho činnorodého úsilí pracovníků strany, státu, hospodářství, vědy i kultury. Když k tomu přistoupily i nepříznivé vnější okolnosti na počátku šedesátých let, došlo k vážnému hospodářskému otřesu. Odtud plynou dodnes potíže, s nimiž se denně pracující setkávají: pomalý růst mezd, stagnace životní úrovně, nedostatek bytů, kvalitního zboží, fungujících služeb apod. V lidech narůstalo roztrpčení a pocit, že přes všechny úspěchy, jichž bylo dosaženo, a přes všechno úsilí, jež bylo vynaloženo, pohybuje se socialistická společnost kupředu příliš ztuhá, s osudovým zpožděním. Vznikaly pochopitelně obavy o socialismus, o jeho humanistické poslání a lidskou tvář. Někteří lidé ztráceli perspektivu.

Hlavní článek tohoto kruhu vězel v pozůstatcích či recidivách byrokratických, sektářských přístupů přímo ve straně. Nedostatečný rozvoj socialistického demokratismu ve straně, nepříznivé ovzduší pro rozvoj aktivity, zakřikování či dokonce potlačování kritiky - to vše znemožňovalo rychlou, včasnou a důslednou nápravu. Stranické orgány přejímaly úkoly státních a hospodářských orgánů a společenských organizací. Docházelo k nesprávnému srůstání stranického a státního řízení. To vedlo k nekvalifikovaným zásahům, k podlamování iniciativy na všech stupních, k lhostejnosti, ke kultu průměrnosti a k nezdravé anonymitě. V důsledku toho se rozmohla nezodpovědnost a nekázeň. Mnoho správných usnesení nebylo splněno.

Všechny tyto otázky se stávaly ohniskem střetávání těch sil, které si vynucovaly zásadní změny, s nositeli starého pojetí. V tomto střetávání se vyjasňovaly četné otázky a prosazoval se nutný společenský pokrok. Prosincové a lednové zasedání ústředního výboru podrobilo otevřené a věcné kritice hlavní příčiny uvedených nedostatků i jejich nositele a začalo s nápravou přímo ve vedoucích orgánech strany. Byl přijat závěr, že jednou z hlavních příčin je skutečnost, že uvnitř strany došlo k přílišné koncentraci rozhodování, že vzniklo mimořádné postavení jednotlivců, především s. A. Novotného, což vede k subjektivistickému rozhodování. Tato kritika umožnila, aby celá strana a společnost nastoupila k překonávání starých přístupů a sektářsko-byrokratických praktik na podkladě sebekritického zhodnocení dosavadní práce od shora dolů, aby se vytvořila skutečná jednota naší společnosti na základě socialistického demokratismu, aby se důsledně uplatnily zásady nové soustavy ekonomického řízení, aby došlo k modernizaci a racionalizaci našeho života, aby se otevřela dlouhodobá perspektiva postupného zapojení země do procesu vědeckotechnické revoluce - aby se tedy ve všech směrech v naší společnosti obrozovaly síly socialismu.

Politika jednoty a důvěry

Rozhodující pro socialistický rozvoj naší země bylo utvoření širokého svazku pokrokových sil měst i venkova v čele s dělnickou třídou a jednotu českého a slovenského národa.

Usnesení XIII. sjezdu KSČ postavilo úkol: "Ve vnitřním životě země dále upevňovat svazek dělnické třídy, která je vedoucí silou v naší společnosti, družstevního rolnictva a socialistické inteligence jako politický základ našeho státu, přispívat k vzájemnému sbližování tříd a vrstev národů a národností naší země a upevňovat jejich jednotu". Smyslem této politiky je utvářet a stále obnovovat demokratické vztahy důvěry mezi společenskými třídami bez rozdílu, sjednocovat jejich vyspělé a pokrokové síly.

Všechny společenské třídy, vrstvy, skupiny, oba národy a všechny národnosti naší společnosti se shodují v základních zájmech a cílech socialismu. Jednou z velkých vymožeností dosaďadního socialistického vývoje je, že rozhodující pro hodnocení postavení a činnosti lidí v naší společnosti jsou jejich pracovní zásluhy a pokroková společenská aktivita a nikoli jejich příslušnost k té či oné třídě nebo vrstvě. Strana rozhodně odsuzuje pokusy stavět jednotlivé třídy, vrstvy a skupiny socialistické společnosti proti sobě a bude odstraňovat všechny příčiny, které vytvářejí mezi nimi napětí.

Ve jménu jednoty a celospolečenského zájmu nelze přehlížet nebo zastírat různé potřeby a zájmy, které mají jednotliví lidé a sociální skupiny podle svého pracovního zařazení, kvalifikace, věku, pohlaví, národnostní příslušnosti atd. V minulosti jsme se této chyby často dopouštěli.

Socialismus se může rozvíjet jen tím způsobem, že otevře prostor pro uplatnění různých zájmů lidí a na tomto základě bude demokraticky vytvářet jednotu zájmů všech pracujících. To je hlavní pramen svobodné společenské aktivity a rozvoje socialistického zřízení.

Strana se opírá a i nadále bude opírat o dělnickou třídu, která prokázala, že je s to nést hlavní váhu socialistického úsilí. V současných podmínkách spoléháme zvláště na ty dělníky, kteří svou uvědomělostí, tj. hlubokým pochopením skutečných zájmů a úkolů dělnické třídy v revoluční přestavbě celé společnosti, svou kvalifikací, sepětím s moderní technikou, vysokou efektivností své práce i svou společenskou aktivitou výrazně přispívají k dalšímu pokroku naší výroby a celé naší společnosti. Dělnická třída nastoupila do revolučních bojů proto, aby odstranila jakékoliv vykořisťování, zrušila všechny třídní přehradu, aby vedla společnost k osvobození všech lidí a sjednocovala ji k vybudování komunistické beztřídní společnosti. Podcenili bychom naše dělníky, kdybychom tuto historickou sjednocující roli dělnické třídy nestavěli do čela současných úkolů strany či podržovali ji úzkým stavovským přístupům.

Dělnická třída vstoupila do revolučních bojů, aby změnila podmínky lidského života a povahu lidské práce, aby otevřela prostor pro plnou seberealizaci člověka, aby změnila podmínky svého života a tím i sebe samu. Tyto dlouhodobé zájmy dělnické třídy nejsou ještě plně realizovány a dějinná úloha dělnické třídy není proto vyčerpána. Dělníci dostávají však dnes do rukou nové technické, společenské a kulturní prostředky, jež dovolují postoupit dál v osvobozování člověka od životních a pracovních podmínek, které jej omezují, a rozšířit prvky cílevědomého tvůrčího úsilí v lidské činnosti.

Tento revoluční proces, který je logickým pokračováním dosud provedených socialistických přeměn a jehož se musí aktivně a demokratickým způsobem účastnit všechny sociální skupiny, je

bytostným zájmem dělnické třídy.

Jsme odhodláni důsledně otevřít cestu pro uplatnění všech tvůrčích a zdaleka nevyužitých sil, které má dělnická třída pro sjednocování všech pracujících na těchto zásadách a tím i pro realizaci svého vedoucího postavení v naší společnosti.

Jsme si vědomi, že v minulosti neměli dělníci vždycky možnost uplatnit své bezprostřední a specifické zájmy. Strana bude proto usilovat o aktivizaci společenského života dělníků, o vytvoření prostoru pro uplatnění jejich specifických zájmů, zejména prostřednictvím odborové organizace a posílením demokratického vlivu kolektivů pracujících na řízení výroby. Bude usilovat o ulehčení namahavých prací, o humanizaci práce a zlepšování pracovních podmínek dělníků.

Jedním z nejvýznamnějších výsledků přeměn společenské struktury bylo vytvoření nové třídy, organicky srůstající s dělnictvem - družstevního rolnictva. Tato skutečnost musí být politicky doceněna. Strana bude usilovat o další hospodářské zrovnoprávnění zemědělství s průmyslovými podniky. V souladu se závěry VII. sjezdu JZD budeme podporovat vznik celostátní družstevní zemědělské organizace a zvyšovat její politickou váhu; chceme odstraňovat všechny administrativně byrokratické překážky, které brání samostatné iniciativě zemědělských podniků, vše, co ohrožuje jistotu družstevního podnikání a co vychází z nedůvěry ve schopnost družstevního rolnictva jednat samostatně a socialisticky.

Podobně bude třeba pochopit, že se progresívně změnila povaha naší inteligence, která se stala inteligencí lidovou, socialistickou. Představuje sílu, která se tvůrčím způsobem podílí na rozvoji společnosti a zprostředkuje bohatství vědy a kultury všemu lidu. V dnešní naší inteligenci nalézají ostatní pracující svou nedílnou složku a vlastní bytostnou sílu. Stále bližší spolupráce technické inteligence s dělníky ve výrobních kolektivech zároveň dokumentuje proces překonávání dřívějších

40

třídních hranic a srůstání tříd socialistické společnosti. Strana bude podporovat rostoucí jednotu mezi inteligencí a ostatními pracujícími, bude bojovat proti podceňování úlohy inteligence v naší společnosti, k němuž docházelo v poslední době, proti všemu, co narušuje vztahy mezi inteligencí a dělníky. Bude usilovat o spravedlivé odměňování složité a tvůrčí duševní práce. To zároveň vyžaduje, aby si příslušníci inteligence byli vědomi své společenské odpovědnosti vůči všem pracujícím.

Základem naší československé státnosti je dobrovolné, rovnoprávné soužití Čechů a Slováků. Zformováním socialistických národů vznikají předpoklady pro posilování bratrského soužití našich národů a všech národností naší země. Naše republika může být silná jenom tehdy, jestliže ve vztazích obou našich národů a všech národností nebudou prvky napětí, nervozity a nedůvěry. Musíme proto rozhodně odsoudit všechny projevy, které porušují zásadu rovnoprávnosti a suverenity obou socialistických národů a ke kterým v minulosti docházelo. Jednotu Čechů a Slováků je možno upevňovat jen na základě svobodného rozvoje jejich národnosti v souladu s rozvojem hospodářství, s objektivními změnami v sociální struktuře obou národů a na základě naprosté rovnoprávnosti a dobrovolnosti. Naše republika bude tím silnější, čím víc budou rozvinuty oba její národy, čím víc bude využito velkých hospodářských i kulturních možností Slovenska v zájmu rozvoje celé republiky. Lhostejnost k národním zájmům nebo dokonce pokusy o jejich potlačování považuje strana za hrubé zkreslování svého programu a své politické linie. Strana bude důsledně hájit leninskou zásadu, že přezírání zájmů menšího národa příslušníkem národa většího je neslučitelné se socialistickými vztahy mezi národy. Bude čelit jakýmkoliv snahám vydávat hledání nejlepších cest vývoje státoprávních vztahů našich národů na podkladě rovnoprávnosti a dobrovolnosti do všech důsledků za oslabování republiky. Komunisté obou národů a všech národností naší země hájí principy internacionalismu; komunisté každého národa i každé národnosti sami překonávají nacionalistické přezítky ve vlastním prostředí.

Různé generace naší společnosti vyrostly v odlišných podmínkách a liší se přirozeně svými pohledy na řadu otázek našeho života. Strana rozhodně odmítá snahy stavět proti sobě zájmy jednotlivých generací a bude věnovat zvláštní péči sládobování a uspokojování potřeb jednotlivých věkových skupin.

Je pravda, že naše zřízení na podkladě obětavé práce starší generace vytvořilo proti předmnichovské republice lepší sociální podmínky pro mladé lidi. Zároveň však jsme zůstali mládeži mnoho dlužni. Nedostatky a chyby v politickém, hospodářském a kulturním životě, jakož i v lidských vztazích, doléhají zvláště silně právě na mladého člověka: rozpor mezi slovy a činy, nedostatek otevřenosti, frázovitost a byrokratismus, snaha řešit vše z mocenských pozic - tyto deformace socialistického života se musely bolestně dotýkat studentů i mladých dělníků a rolníků, vzbuzovaly v nich pocit, že to nejsou oni, jejich práce, jejich úsilí, které rozhodují o jejich vlastní budoucnosti. Naléhavým úkolem se stalo obnovit všude kontakt s mladými lidmi a vložit na jejich samostatné úsilí odpovědnost, jež jim v socialismu náleží.

Zejména půjde o zlepšení pracovních podmínek a možností společenské a kulturní aktivity mládeže a důsledné odstranění všeho, co vyvolává nedůvěru mládeže k socialismu. Nás všechny těší elán mladých lidí, jejich pozitivní i kritická iniciativa, která je podmínkou, aby v socialismu a komunismu spatřovali svou věc a svou budoucnost.

Nesmíme zapomínat ani na materiální podmínky, společenskou vážnost, úctu a takové společenské uplatnění starých lidí, které jim umožní důstojný a zasloužený odpočinek. Velkou péčí by měla naše společnost věnovat zabezpečení aktivních účastníků odboje, jimž patří úcta nás všech.

Rozvíjet demokracii a odstraňovat rovnostářství

Uplatňování různorodých zájmů sociálních skupin a jednotlivců i jejich sjednocování vyžaduje, aby byla vypracována a uplatněna nová politická soustava našeho života, nový model socialistické demokracie. Strana bude usilovat o takový rozvoj státního a společenského uspořádání, který bude odpovídat skutečnému rozložení zájmů jednotlivých vrstev a skupin naší společnosti, který jim umožní vyjádřit zájmy ve svých organizacích a uplatnit svůj hlas ve veřejném životě. Očekáváme, že v ovzduší vzájemné důvěry mezi občany a jejich institucemi vzroste současně občanská odpovědnost a budou respektovány normy vztahů mezi lidmi.

Strana bude přitom usilovat o spojení demokratických zásad společenského řízení s odborným a vědeckým řízením a rozhodováním. K tomu, aby bylo možno odpovědně posoudit, co je zájmem celé společnosti, musíme mít vždy k posouzení více alternativních, odborně zdůvodněných návrhů na řešení všech sporných otázek a zajistit daleko rozsáhlejší a otevřenější informovanost občanstva.

Dnes, kdy se stírají třídní rozdíly, se hlavním hodnotícím měřítkem postavení lidí ve společnosti stává podíl, jakým člověk přispívá společenskému rozvoji. Strana mnohokrát kritizovala rovnostářské názory, ale v praxi se rozmohla nivalizace nebývalou měrou a stala se jednou z hlavních brzd intenzivního ekonomického rozvoje i zvyšování životní úrovně. Škodlivost rovnostářství je v tom, že zvýhodňuje lajdáky, pecivály a neodpovědné pracovníky proti obětavým a pracovitým, nekvalifikované proti kvalifikovaným, technicky a odborně zaostávající proti nadaným a iniciativním.

Usilujeme-li dnes o odstranění rovnostářství, o uplatnění zásady výkonu v hodnocení pracovníků, nechceme tím vytvářet nějaké nové privilegované vrstvy. Chceme, aby na všech úsecích našeho společenského života závisela odměna lidí na společenském významu a na efektivnosti jejich práce, na rozvoji pracovní iniciativy, stupni odpovědnosti a rizika. To je v zájmu rozvoje celé naší společnosti.

Zásada výkonu vyzdvihuje technickou vyspělost, rentabilitu a produktivitu práce, autoritu a pravomoc odpovědných vedoucích, princip hmotné zainteresovanosti, zdůrazňuje rostoucí význam kvalifikace všech pracujících.

Ke klíčovým podmínkám současného a budoucího vědeckého, technického a společenského rozvoje patří podstatné zvýšení vzdělání a kvalifikace řídicích a odborných pracovníků na všech stupních našeho hospodářského a společenského života. Nebudou-li na vedoucích místech odborně zdatné, vzdělané socialistické kádry, nebude socialismus s to obstát v konfrontaci s kapitalismem.

Tato skutečnost si vyžádá zásadní změnu v dosavadní kádrové politice, v níž se přes některá správná usnesení stranických orgánů po léta podceňují hlediska vzdělání, kvalifikace a schopností.

Uplatnění zásady o odměňování podle množství, kvality a společenské užitečnosti práce předpokládá denivelizaci příjmů. Neznamená však opomíjet zájmy občanů s nejnižšími příjmy, zájmy rodin s velkým počtem dětí, občanů se sníženou pracovní schopností, důchodců a některých kategorií žen a mládeže. Naopak: důsledné uplatňování zásady diferencovaného odměňování podle výkonu je jediným účinným prostředkem k takovému rozvoji zdrojů, který umožní zvýšit životní úroveň a v duchu socialistického humanismu stanovit a zaručit důstojné životní podmínky pro všechny vrstvy naší společnosti. Chceme, aby bylo zřejmé, že poctivá práce pro společnost a úsilí o zvyšování kvalifikace jsou nejen náležitě odměňovány, ale musí se také těšit patřičné úctě. Socialistická společnost si váží těch, kdo vykazují mimořádné výsledky, jsou aktivní a iniciativní při prosazo-

vání výrobního, technického, kulturního a společenského pokroku; váží si talentovaných lidí a vytváří podmínky pro jejich uplatnění.

Vedoucí úloha strany - záruka pokrokového socialistického rozvoje

V současné době zvláště záleží na tom, jakým způsobem bude strana uplatňovat svou vedoucí úlohu.

ÚV KSČ na svém zasedání v říjnu 1967 přistoupil k řešení této otázky a předložil všem organizacím strany k projednání teze o vedoucí úloze strany s tím, aby strana v diskusi hledala odpověď na tyto základní problémy. Dalším krokem na této cestě bylo jednání prosincového a lednového pléna ÚV KSČ, které jednoznačně zdůraznilo, že vedoucí úloha strany nespočívá v zaměňování státních, hospodářských a společenských orgánů a v souladu s tím se usneslo i na rozdělení funkce presidenta republiky a prvního tajemníka ÚV KSČ.

Komunistická strana jako strana dělnické třídy zvítězila v boji proti kapitalismu a za uskutečnění revolučních třídních přeměn; s vítězstvím socialismu se stává předvojem celé socialistické společnosti. Ve své politické činnosti se chce opírat především o ty, kteří mají pochopení pro potřeby celé společnosti, kdo nestaví své osobní a skupinové zájmy proti zájmům socialismu, využívají a rozvíjejí své schopnosti ve prospěch celku, mají smysl pro nové, pokrokové a jsou ochotni je prosazovat.

Komunistická strana se opírá o dobrovolnou podporu lidu; neuskutečňuje svou vedoucí úlohu tím, že vládne nad společností, ale tím, že nejoddaněji slouží jejímu svobodnému, pokrokovému socialistickému rozvoji. Svou autoritu si nemůže vynutit, ale musí ji neustále získávat svými činy. Svou linii nemůže prosazovat nařizováním, ale prací svých členů, pravdivostí svých ideálů.

Vedoucí úloha strany byla v minulosti často chápána jako monopolní soustřeďování moci v rukou stranických orgánů. To odpovídalo falešné tezi, že strana je nástrojem diktatury proletariátu. Toto chybné pojetí oslabovalo iniciativu a odpovědnost státních,

hospodářských i společenských institucí, poškozovalo autoritu strany a znemožňovalo jí vykonávat své nejvlastnější funkce. Cílem strany není stát se univerzálním "správcem" společnosti, vázat všechny organizace a každý krok v životě svými direktivami. Její poslání je především v tom, aby vyvolávala socialistickou iniciativu, ukazovala cesty a reálné možnosti komunistických perspektiv a systematickým přesvědčováním i osobním příkladem komunistů získávala pro ně všechny pracující. Tím je určen koncepční ráz činnosti strany; stranické orgány neprojednávají všechny otázky, ale mají podněcovat aktivitu a navozovat řešení nejzávažnějších problémů. Přitom se strana nemůže změnit v organizaci, která by působila na společnost pouze svými idejemi a programy. Prostřednictvím svých členů a organizací i orgánů musí rozvíjet praktické organizační funkce vedoucí politické síly ve společnosti. V politickoorganizační činnosti strany se koordinuje praktické úsilí lidí o to, aby se linie a program strany měnily ve skutečnost na všech úsecích - v sociálním, ekonomickém i kulturním životě společnosti. Svou autoritu si nemůže vynutit, svou linii nemůže prosazovat nařizováním, ale musí ji získávat svými činy, prací svých členů, pravdivostí svých ideálů.

Strana jako představitelka zájmů nejpokrokovější části všech vrstev - a tím i perspektivních cílů naší společnosti - nemůže být představitelkou všech dílčích zájmů. Politickým výrazem mnohostranných zájmů v naší společnosti je celá Národní fronta jako výraz svazku sociálních vrstev, zájmových skupin i národů a národností naší společnosti. Strana nechce a nebude nahrazovat společenské organizace, samosprávné volené instituce, ale musí naopak dbát o to, aby se obnovila a rozvinula jejich iniciativa i jejich politická odpovědnost za jednotu naší společnosti. Úkolem strany je hledat takový způsob uspokojování rozmanitých dílčích zájmů, který neohrožuje celospolečenské perspektivní zájmy, ale prospívá jim a vytváří nové progresivní zájmy. Politika strany nesmí vést k tomu, aby občané nekomunisté měli pocit, že jsou ve svých právech a svobodách vedoucí úlohou strany omezováni, ale naopak, aby v činnosti strany viděli záruku svých práv, svobod a zájmů. Chceme a musíme dosáhnout toho,

aby strana už v základních organizacích měla autoritu neformální, přirozenou, založenou na pracovních a řídicích schopnostech a morálních kvalitách funkcionářů-komunistů.

Komunisté musí stále znovu v rámci demokratických pravidel a právního řádu socialistického státu usilovat o dobrovolnou podporu většiny pro linii strany. Stranická usnesení a směrnice je nutno opravovat a měnit tehdy, jestliže správně nevyjadřovaly nebo už nevyjadřují potřeby a možnosti celé společnosti. Strana se musí snažit, aby její členové-jakožto nejaktivnější pracovníci na svých úsecích - měli i tomu odpovídající váhu a vliv v celé společnosti, aby zaujímali funkce ve státních, hospodářských i společenských organizacích. Avšak to nesmí vést k praxi dosazování členů strany do funkcí v rozporu se zásadou, že do orgánů celé společnosti vybírá vedoucí představitelé tato společnost a jednotlivé její složky a že za svou činnost funkcionáři těchto složek odpovídají všem občanům nebo všem členům společenských organizací. Je třeba odstranit praxi vytváření "kádrového stropu" pro ty, kdo nejsou členy strany.

Základem akceschopnosti strany v nových podmínkách je ideová a organizační jednota, která se tvoří na základě široké vnitrostranické demokracie. Nejúčinnější zbraní proti zanášení metod byrokratického centralismu do strany je posílení vlivu členů strany na tvorbu politické linie, posílení úlohy skutečně demokraticky volených orgánů. Volené orgány strany musí především ručit za to, že se uplatní všechna práva členů, že rozhodování bude kolektivní a moc se nesoustředí v jedné ruce.

Předpokladem odpovědného rozhodování kolektivních orgánů může být jediné věcná diskuse a výměna názorů. Střetávání názorů je nutným projevem mnohostranného odpovědného úsilí o hledání nejlepšího řešení, o prosazování nového proti zastaralému. Každý člen strany a stranických orgánů má nejen právo, ale i povinnost podle svého nejlepšího svědomí vystupovat s iniciativou, kritikou, odlišnými názory na projednávané otázky, oponovat kterémukoliv funkcionáři. Tato praxe musí pevně zapustit kořeny, má-li se strana ve své činnosti uvarovat subjektivismu. Je nepřípustné omezovat komunisty v těchto

právech, vytvářet kolem těch, kdo vystoupili s odlišnými názory, atmosféru nedůvěry a podezíravosti, používat proti menšině repre-
sálií pod jakoukoliv záminkou, jak se to stávalo v minulosti. Strana však nemůže opustit zásadu, že po přijetí usnesení bude od každého komunisty vyžadovat jeho plnění. Uvnitř strany jsou si všichni členové rovni bez ohledu na to, zastávají-li funkce ve stranických orgánech nebo v orgánech státních a hospodářských orga-
nizací. Kdo zaujímá vyšší funkci, má však vyšší odpovědnost. Strana si je vědoma, že nebude hlubšího rozvoje demokracie v naší společ-
nosti, jestliže se důsledně neuplatní demokratické zásady ve vnitř-
ním životě a práci samotné strany, mezi komunisty. Demokratizace stranického života znamená i upevňování pravidelných pracovních
styků mezi stranou a vědou. Využijeme v tomto směru metody konzul-
tace, výměny protichůdných názorů a oponentury, poněvadž funkce
vědy nekončí přípravou analýz a podkladů, ale měla by na půdě
strany pokračovat při sledování procesů vyvolaných jednotlivými
usneseními a přispívat k realizaci i kontrole správnosti usnesení
praxí.

ÚV KSČ na svém prosincovém a lednovém plenárním zasedání nastoupil tuto cestu a zabezpečí, aby v příštích měsících byly v celé straně vyřešeny otázky obsahu a demokratických metod stranické práce, vztahy mezi volenými orgány a stranickým aparátem a vypracována pravidla vymezení pravomoci a odpovědnosti jednotlivých orgánů a článků stranického mechanismu, zásady kádrové politiky strany, záruky informovanosti členstva a vztahy stranických orgánů ke členům strany vůbec. V přípravách XIV. sjezdu strana zabezpečí, aby stanovy strany odpovídaly současnému stupni vývoje strany a uplatňování její vedoucí úlohy.

II

Za rozvoj socialistické demokracie, za nový systém politického řízení společnosti

V uplynulém desetiletí kladla strana mnohokrát do popředí požadavek rozvoje socialistické demokracie. Opatření strany směřovala ke zvýšení úlohy volených zastupitelských orgánů ve státě, zdůrazňovala význam dobrovolných společenských organizací a všech forem aktivity lidu. Politika strany dala podnět k přijetí řady zákonů, které zvýšily ochranu práv každého občana. Již v tezích ÚV KSČ ke XIII. sjezdu strany bylo jasně řečeno, že "stát diktatury dělnické třídy splnil u nás své hlavní dějinné poslání" a byl tu jasně vyjádřen i základní směr, jak dále rozvíjet naši demokracii: "Soustava socialistické demokracie - stát, společenské organizace a strana jako vedoucí síla - cílevědomě usilují o to, aby se rozdílné zájmy i přístupy pracujících ke společenským problémům demokraticky projevily a aby se uvnitř organizací socialistické společnosti správně, z hlediska celospolečenských potřeb a cílů řešily. Rozvoj demokracie musí přitom postupovat ruku v ruce s posilováním vědeckosti a odbornosti společenského řízení."

Přesto se však do dnešní doby udržují v celém našem politickém systému škodlivé rysy centralistického direktivního rozhodování

49

a řízení. Ve vztazích mezi stranou, státem a společenskými organizacemi, ve vnitřních vztazích a metodách uvnitř těchto složek, ve vztazích státních a jiných institucí k občanům, v chápání významu veřejného mínění a informovanosti lidí, v praxi kádrové politiky - všude tam se projevuje příliš mnoho věcí, které ztrpčují život lidí a zároveň brání odborně kvalifikovanému, vědeckému rozhodování a podporují libovůli. Je tomu tak především proto, že všechny tyto vztahy v naší politické soustavě byly po léta vytvářeny jako nástroj plnění centrálních direktiv a málokdy vůbec umožňovaly, aby sama tvorba rozhodnutí byla výsledkem demokratického jednání.

Různé zájmy a potřeby lidí, direktivním rozhodováním nepředvídané, byly chápány jako nežádoucí překážka a ne jako nové potřeby života lidu, které politika musí respektovat. Proto nemohla pomoci ani často dobře míněná hesla o "zvýšení účasti lidu na řízení", neboť i tato "účast lidu" po léta znamenala hlavně účast na plnění direktiv a ne účast ve sporu o správnost samých rozhodnutí. Proto se stále prosazovaly názory, opatření a zásahy, které byly libovolné a neodpovídaly ani vědeckému poznání, ani zájmům různých vrstev lidu a jednotlivých občanů. Takto uplatňované centrální rozhodování pak nemohlo být ani účinné a vedlo naopak k tomu, že se řada usněsení nemohla plnit a uvědomělé řízení společenského vývoje se oslabovalo. To pochopitelně zase udržovalo často ve funkcích lidi, kteří jinak "řídit" nedovedou a stále znovu ožívují staré metody a návyky, obklopují se lidmi, kteří jim vyhovují, a nikoli lidmi, jejichž schopnost a charakterové vlastnosti dávají záruky pro plnění funkcí. Přes stálé důrazné odsuzování "doby kultu osobnosti" nejsme proto stále s to vymýtit ze života naší společnosti některé rysy, vlastní právě této době. To oslabuje důvěru lidí ve schopnost strany důsledně takové poměry změnit, často se vyvolávají a ožívují stará napětí a politická nervozita.

Ústřední výbor je pevně rozhodnut překonat takový stav. Pro XIV. sjezd je nutno zpracovat - jak už bylo řečeno - základní otázky vývoje politického systému v koncepci, která odpovídá potřebám života, stejně jako jsme zpracovali zásadní koncepci nové ekonomické soustavy.

Jde o to, přetvořit celý politický systém tak, aby umožňoval dynamický rozvoj socialistických společenských vztahů, slučoval širokou demokracii s vědeckým, odborně kvalifikovaným řízením, upevňovat společenský řád, stabilizovat socialistické vztahy, napomáhat kázni a společenské disciplíně. Základní vazby politického systému musí přitom poskytovat pevné záruky proti návratu ke starým metodám subjektivismu a mocenské libovůli. K tomu zatím nebyla cílevědomě práce strany zaměřována a naopak se pro takovou práci vytvářely často překážky. Koncepční změny bude pak nezbytné vyjádřit i dobře promyšleným a připravovaným novým ústavním řešením.

Avšak již nyní, ještě před XIV. sjezdem, považujeme za nezbytné prakticky změnit dosavadní stav tak, aby rozvoj socialismu a jeho vnitřní dynamika nebyly bržděny starými prvky v politickém systému. Naše demokracie musí otevřít větší prostor pro činnost každého jedince, každého kolektivu, každého článku řízení, nižšího i vyššího, centrálního. Lidé musí mít větší možnost sami přemýšlet a vyjadřovat své názory, musíme radikálně změnit praktiky, které mění lidovou iniciativu a kritické připomínky a náměty zdola v příslovečné házení hrachu na zeď. Musíme zajistit, že neschopní, ale ke všemu přizpůsobiví lidé budou opravdu vyměněni za takové, kterým jde o socialismus, o jeho osudy a pokrok, o zájmy a potřeby ostatních a ne o jejich osobní moc nebo výhody. To se dotkne lidí jak "nahore", tak "dole", bude to složitý proces, který potrvá jistou dobu. Je třeba, abychom všude - na všech stupních řízení, ve straně, ve státních a hospodářských orgánech i ve společenských organizacích - ukázali, který orgán a který funkcionář či odpovědný pracovník za co opravdu odpovídá, kde je záruka nápravy a kde je nutno změnit instituce, kde metody práce a kde vyměnit konkrétní lidi. Postoj jednotlivých funkcionářů k novým úkolům a metodám, jejich schopnost uskutečňovat novou politiku musí být základem politickým měřítkem.

Bez práva není odpovědnosti

Základní předpoklad pro správný vývoj vidíme v tom, aby v celém našem systému řízení bylo do budoucna jasné, kdo, který orgán a který pracovník za co odpovídá, jakou má pravomoc a jaké povinnosti. K tomu je nezbytné, aby všechny složky měly své samostatné postavení. Nahrazování a zaměňování státních orgánů, orgánů hospodářského řízení a společenských organizací stranickými orgány je nadále nutno zcela odstranit. Stranická usnesení zavazují komunisty v těchto orgánech, ale politika, řídicí činnost i odpovědnost státních, hospodářských i společenských orgánů a organizací je samostatná. Komunisté ve všech těchto orgánech a organizacích musí iniciativně zabezpečit, aby státní a hospodářské orgány a rovněž společenské organizace (zejména takové, jako je ROH, ČSM aj.) ještě v tomto roce samy iniciativně řešily konkrétně otázky své samostatné činnosti a odpovědnosti.

Dobrovolné společenské organizace musí být založeny na skutečně dobrovolném členství a aktivitě. Lidé do nich vstupují proto, aby vyjadřovaly jejich zájmy, a sami si také mají právo vybírat své funkcionáře a představitele, které nelze společenským organizacím dosazovat zvenčí. Z těchto zásad mají důsledně vycházet naše jednotné masové organizace, jejichž funkce je i nadále potřebná, které však mají odpovídat svou strukturou, svými metodami práce i spojením s členstvem novým společenským podmínkám.

Zároveň je ještě letos potřebí zajistit uplatnění ústavních shromažďovacích a spolčovacích svobod tak, aby byla zákonem zaručena možnost vzniku dobrovolných organizací, zájmových sdružení, spolků apod. podle současných zájmů a potřeb různých vrstev a skupin našich občanů, bez byrokratických omezování a bez monopolních práv jakékoli organizace. Jakákoli omezení v tomto směru mohou být dána jen zákonem a jen zákon může stanovit, co je protispoléčenské, zakázané a trestné. Zákonem zaručené svobody musí v tomto smyslu plně platit v souladu s ústavou i pro občany různé náboženské víry a vyznání.

Nelze zajistit účinný vliv mínění a názorů pracujících na celou naši politiku, nelze čelit snahám o potlačení kritiky a iniciativy lidu, jestliže pro všechny občany nezajistíme důsledně právními prostředky ústavně zaručenou svobodu projevu a vůbec všechna politická a osobní práva občanů. Socialismus nemůže znamenat jenom osvobození pracujících lidí z nadvlády vykořisťovatelských třídních vztahů, ale musí přinést pro plné uplatnění osobnosti více, než dává kterákoli buržoazní demokracie. Pracujícím lidem, kterým už nediktuje třída vykořisťovatelů, nelze libovolným výkladem mocensky předepisovat, o čem smejí a o čem nesmejí být informováni, které své názory mohou a které nemohou veřejně vyslovit, kde se jejich mínění může jako veřejné mínění uplatnit a kde ne. Jen na základě zákona, který stanoví, co je protispolečenské - což u nás stanoví hlavně trestní zákon - lze podobné omezení uplatnit. ÚV KSČ považuje za nutné v nejbližší době přesněji než dosud vymezit tiskovým zákonem, kdy může státní orgán zakázat šířit určitou informaci (v tisku, rozhlasu, televizi apod.) a vyloučit možnost faktické předběžné cenzury. Je nutno překonat opožďování, zkreslování a neúplnost informací, odstranit neodůvodněné utajování politických a hospodářských skutečností, zveřejňovat i alternativní návrhy různých opatření a řešení, rozšiřovat dovoz a prodej zahraničního tisku. Vedoucí představitelé státních, společenských a kulturních organizací jsou povinni uspořádat pravidelně tiskové konference a vystupovat k aktuálním otázkám v televizi, rozhlasu a tisku. V tisku je nutno umožnit odlišení oficiálních stanovisek státu, orgánů strany a publicistiky; zejména stranický tisk má vyjadřovat vlastní život strany, vývoj i kritické střetávání různých názorů mezi komunisty apod. a nemůže být ztožňován plně s oficiálními stanovisky státu.

Strana si uvědomuje, že demokratizační proces se mohou pokusit zneužít ideologičtí odpůrci socialismu. V současné etapě vývoje v podmínkách naší země však platí zásada, že buržoazní ideologii lze čelit jen otevřeným ideovým bojem před tvářící všeho lidu a nikoli krátkozrakým omezováním informací, které ve skutečnosti není nic víc než strkání hlavy do písku před protivníkem. Získávat lidi pro ideje a politiku strany lze jen bojem, opřeným o praktickou činnost komunistů ve prospěch lidu, o pravdivou a úplnou informaci, o vědecký rozbor. Věříme, že v takovém boji všechny složky naší společnosti přispějí aktivně k vítězství pravdy, která je na straně socialismu.

Právními normami je třeba přesněji zaručit svobodu projevu i menšinových zájmů a názorů (opět v rámci socialistických zákonů a v souladu se zásadou, že rozhodnutí se řídí vůlí většiny). Právně přesně zaručit ústavní svobodu pohybu, zejména výjezd našich občanů do zahraničí; jde hlavně o to, aby občan měl právní nárok i na dlouhodobější nebo trvalý pobyt v cizině a aby lidé nebyli bezdůvodně stavěni do postavení emigrantů; zároveň je nutno zákonem chránit i zájmy státu, např. pokud jde o odliv některých kategorií specialistů apod.

Postupně musíme vyřešit v celém právním řádu úkol, jak lépe a důsledněji chránit osobní práva i vlastnictví občanů, zejména vyloučit ustanovení, která prakticky znevýhodňují občany proti státním i jiným institucím. Zamezit nadále tomu, aby k osobnímu vlastnictví rodinných domků, zahrádek apod. přistupovaly různé instituce s přezíráním osobních práv a zájmů občanů. V nejbližší době je potřebí přijmout již delší dobu připravovaný zákon o náhradě škody způsobené občanovi nebo organizaci nezákonným rozhodnutím státního orgánu.

Vážnou skutečností je i to, že doposud nebyla do všech politických a občanských důsledků provedena vždy ani rehabilitace lidí - komunistů i nekomunistů - kteří byli obětí nezákonnosti v minulých letech. Z iniciativy orgánů ÚV KSČ se přezkoumává, proč výslovná stranická usnesení v tomto směru nebyla důsledně splněna a zajišťuje

se, aby tam, kde ještě k nápravě křivd nedošlo, byla náprava zjednána. Jednou z důležitých podmínek je, aby v orgánech, které mají minulé nezákonnosti napravovat, neseděl nikdo, kdo může mít ze své vlastní minulé činnosti sebemenší osobní zájem nápravu brzdit. Strana si je vědoma, že nevinně odsouzeným a pronásledovaným lidem nikdo nevrátí ztracená léta jejich života; bude však prosazovat, aby zmizely jakékoliv stíny nedůvěry a ponižování, důsledky, které nezákonné zásahy měly často pro rodinu a příbuzné postižených, a bude důsledně dbát na to, aby všichni takto pronásledovaní lidé měli plnou možnost uplatnit se v práci, ve veřejném životě i v politické činnosti. Je samozřejmé, že nebudeme měnit důsledky revolučních opatření, jež byla v minulých letech provedena v souladu se smyslem třídního zákonodárství, které směřovalo proti buržoazii, jejím majetkovým, ekonomickým a společenským oporám.

Široké demokratické pojetí politických a osobních práv občanů, jejich právní a politické záruky považuje strana za nezbytný předpoklad nutného upevňování společenské kázně a řádu, stabilizace socialistických společenských vztahů. Sobecké chápání občanských práv, vztahy ke společenskému vlastnictví podle zásady, že "z cizího krev neteče", nadřazování dílčích hledisek celospolečenským potřebám - a to vše jsou jevy, proti kterým komunisté budou důsledně bojovat.

Vlastním smyslem rozvoje demokracie musí být lepší výsledky praktické práce, opřené o širší možnosti pro činnorodou aktivitu, pro zajištění zájmů a potřeb lidu. Demokracii nelze ztotožňovat se všeobecným řečením a stavět ji proti požadavkům kázně, odbornosti a efektivnosti řízení. Avšak libovůle a nejasné stanovení práv i povinností takový vývoj znemožňuje, vede k neodpovědnosti, k pocitu nejistoty a tím i ke lhostejnosti vůči veřejným zájmům a potřebám. Zároveň právě hlubší demokracií a mírou občanských svobod musí socialismus prokázat, že překonává omezenou demokracii buržoazní a může se tak stát přítažlivým příkladem pro pokrokové hnutí i v průmyslově vyspělých zemích s demokratickými tradicemi.

Rovnoprávnost Čechů a Slováků je základem síly republiky

Naše republika jako společný stát dvou rovnoprávných národů - Čechů a Slováků - musí důsledně dbát o to, aby státoprávní úprava vztahů mezi našimi bratrskými národy a postavení všech ostatních národností ČSSR se vyvíjely tak, jak to vyžaduje upevňování jednoty státu, vlastní rozvoj národů a národností a jak to odpovídá potřebám socialismu.

Nelze zastírat, že i v socialistickém Československu se přes výrazný pokrok v řešení národnostní otázky - vyskytují závažné chyby a zásadní deformace státoprávního řešení vztahů Čechů a Slováků.

Ústavní postavení celostátních a slovenských národních orgánů podle zásad dosavadního tzv. asymetrického uspořádání ukázalo řadu vážných nedostatků. Zásada rovnoprávnosti obou národů je v tomto uspořádání plně závislá na vývoji politického ovzduší a politické praxe. To také umožnilo, aby se funkce slovenských národních orgánů oslabovaly jak v padesátých letech, tak i v koncepci Ústavy ČSSR z roku 1960. Tak se dostaly slovenské národní orgány do postavení, kdy jejich vliv na chod státního mechanismu byl okrajový. Tyto nedostatky nemohl - i se zřetelem na nezdravé prvky politické atmosféry nedávné minulosti - překonat ani společný dokument ÚV KSČ a ÚV KSS o posílení úlohy SNR z roku 1964.

Alternativa předchozího odstavce (podporovaná redakční komisí)

Je třeba zdůraznit, že samo asymetrické uspořádání nebylo už principiálně způsobilé vyjádřit a zabezpečit státoprávní vztahy dvou rovnoprávných národů, protože postavení jednoho i druhého národa nutně vyjadřovalo rozdílným způsobem. Rozdílný způsob se projevil především v tom, že funkci českých národních orgánů plnily centrální orgány, které jako celostátní byly nadřizeny slovenským národním orgánům a tím se slovenskému národu prakticky překáželo v rovnoprávné účasti na tvorbě a realizaci celostátní politiky. Objektivní nedostatky takového řešení navíc prohlubovala dosavadní politická atmosféra a praxe, nepříznivě ovlivňující postavení a činnost slovenských národních orgánů. V takovýchto podmínkách se funkce slovenských národních orgánů oslabovaly, a to jak v padesátých letech, tak i v koncepci Ústavy ČSSR z roku 1960. Tak se dostaly slovenské národní orgány do

postavení, kdy jejich vliv na chod státního mechanismu se stal okrajový. Tyto nedostatky nemohl - i se zřetelem na nezdravé prvky politické atmosféry nedávné minulosti - překonat ani společný dokument ÚV KSČ a ÚV KSS o posílení úlohy SNR z roku 1964.

Tento vývoj zároveň měl řadu nedobrych důsledků pro vztahy obou našich národů a v Čechách vyvolával neporozumění a zkreslování této otázky. Protože není jasně vymezena kompetence a úloha slovenských orgánů ve vztahu k celostátním, je tím méně jasný vztah mezi celostátními otázkami a problematikou českých zemí. Tak v Čechách někdy vzniká dojem, jako by vztahy našich rovnoprávných národů spočívaly v tom, že Slovensko "dostává" a české země "dávají" a na Slovensku zase dojem, že všechno se rozhoduje z "Prahy". Kdybychom všechny tyto otázky zásadně a z hlediska důsledné rovnoprávnosti obou národů nevyřešili, oslabovalo by to nutně státní svazek Čechů a Slováků, sílu naší společné republiky.

Alternativa předchozího odstavce (podporovaná redakční komisí)

Tento vývoj nutně vyvolával nedorozumění mezi našimi národy. V českých krajích při neexistenci vlastních národních orgánů vzbuzoval dojem nadbytečnosti slovenských národních orgánů. Na Slovensku zase vyvolával přesvědčení, že Slováci si doma nevládnou, a že se o všem rozhoduje výlučně v Praze.

V zájmu rozvoje naší socialistické společnosti, upevnění jednoty československého lidu a jeho důvěry v politiku KSČ je proto nevyhnutelné dosáhnout zásadního drátu i ve státoprávním uspořádání vztahů Čechů a Slováků a provést i příslušné ústavní změny. Řešení těchto otázek je nutno uskutečnit ve dvou etapách:

V první etapě, časově neodkladné, řešit ústavním zákonem nově kompetenci a postavení slovenských národních orgánů, zejména v následujících směrech:

- konstituovat Slovenskou národní radu jako zákonodárny orgán a sbor pověřenců jako kolegiální výkonný orgán a pověřenectva jako resortní výkonné orgány Slovenské národní rady s rozšířením reálné kompetence všech těchto orgánů tak, aby dělba zákonodárné a výkonné kompetence mezi celostátními a slovenskými orgány v podstatě odpovídala zásadám Košického vládního programu;

- svěřit řízení národních výborů na Slovensku slovenským národním orgánům. V souvislosti s účelným uspořádáním správy mezi celostátním centrem a slovenskými národními orgány zřídit slovenský resortní orgán (pověřenectvo) na úseku vnitra a bezpečnosti v plném rozsahu;

- institucionálně upravit slovenský národohospodářský plán a rozpočet jako samostatné složky celostátního plánu, resp. rozpočtu. Vytvořit podmínky, aby slovenské národní orgány mohly uplatňovat i ekonomická pravidla, zabezpečující plán a rozpočet Slovenska. Současně s tím stanovit a zaručit účelný a efektivní rozsah materiálních a finančních dispozičních práv slovenských národních orgánů;

Alternativa předchozího odstavce:

- upravit kompetenci slovenských národních orgánů tak, aby vypracovávaly a schvalovaly národohospodářský plán a rozpočet za Slovensko ve všech jeho částech a k nim patřící ekonomické nástroje s konečnou platností. Upravit strukturu resortních hospodářských výkonných orgánů SNR analogicky podle organizace ústředních hospodářských orgánů a přiměřeně tomu upravit i organizační strukturu materiálně výrobní základny na Slovensku;

- obnovit instituci státních tajemníků v centrálních resortech, zejména na ministerstvu zahraničních věcí, zahraničního obchodu a národní obrany v postavení členů vlády;

- politicky a ústavně vyloučit možnost majorizace slovenského národa ve státoprávních otázkách vztahů Čechů a Slováků a ústavního postavení Slovenska;

- kromě toho, mimo rámec ústavního zákona, v konkrétní politické praxi uskutečnit princip rovnoprávnosti obou národů při kádrovém a personálním obsazování míst v centrálních orgánech, v zahraniční službě atd.

Ve druhé etapě, v souvislosti s přípravou XIV. sjezdu strany a s přípravou ústavních změn, je nutno na základě všestranné odborné a politické přípravy důsledně navrhnout takové státoprávní řešení vztahu našich národů, jaké nejlépe odpovídá zájmu posílení republiky a socialistickému vývoji. Přitom je nutno vzít v úvahu jak zásadní další rozvoj asymetrického řešení, tak možnosti socialistického federativního uspořádání státu. Zvoleno musí být takové řešení, které nejplněji zaručí rovnoprávnosti a právo na sebeurčení našich národů.

Alternativa předchozího odstavce (podporovaná redakční komisí):

Ve druhé etapě, v souvislosti s přípravou XIV. sjezdu strany a s přípravou nové ústavy, je nutno na základě všestranné odborné a politické přípravy předložit návrh státoprávního uspořádání vztahů našich národů, které v každém ohledu plně vyjádří a zaručí jejich rovnoprávnost a právo na sebeurčení.

Objektivně prokazatelné nedostatky tzv. asymetrického uspořádání z hlediska uvedených principů i jeho politické a praktické diskreditace v 23leté praxi spolužití našich národů nastolují s celou vážností potřebu respektovat výhody socialistického federativního uspořádání, jako uznávané a osvědčené státoprávní formy spolužití rovnoprávných národů ve společném socialistickém státě.

V zájmu posilování jednoty, semknutosti i národní svébytnosti všech národností v ČSSR - Maďarů, Poláků, Ukrajinců i Němců je nezbytné vypracovat státut, upravující postavení a práva jednotlivých národností, zaručující možnosti jejich národního života a rozvoje jejich národní osobitosti.

Voleným orgánům dávají moc voliči

Již letošní volby NS a SNR se mají stát nástupem k uskutečnění zásad tohoto akčního programu v práci zastupitelských orgánů státu. Není to snadný úkol. Již nyní znovu působí v praxi řada vžitých, formalistických praktik v přípravě těchto voleb a také zájem občanů o volby samé a volené funkce v národních výborech je zatím nízký, protože dosavadní zkušenosti lidí nejsou dobré. Je nutno zabezpečit, aby byly plně využity všechny možnosti nového volebního zákona a aby tam, kde i platný zákon brzdí rozvoj demokracie, byly ještě včas přijaty potřebné úpravy (jde hlavně o ustanovení zákona, podle něhož má na pořadí kandidáta rozhodný vliv teprve to, je-li vyškrtnut více než polovinou voličů; toto ustanovení prakticky nadřazuje pořadí stanovené volební komisí vůči voličům).

ÚV KSČ ukládá všem komunistům ve volebních komisích, aby v praxi důsledně uplatnili zejména následující zásady: v přípravě voleb otevřít široce iniciativu všech organizací Národní fronty, schůzí pracujících na pracovištích i místech k tomu, aby byli opravdu navrženi takoví funkcionáři, kteří mají důvěru lidí. Základním měřítkem má být schopnost zastávat ve prospěch lidu volenou funkci, ať už místní, okresní, krajskou nebo celostátní. Administrativní omezování této iniciativy, umělé byrokra-

tické zavádění různých "kvót" a "klíčů" pro vytváření kandidátek je nutno odstranit. Navrhovaní kandidáti mají mít možnost vystupovat veřejně - na schůzích, v tisku apod. - se svými názory a získávat pro svůj postoj voliče. Volby u nás nejsou manifestační záležitosti, ale výběrem nejvhodnějších funkcionářů pro konkrétní práci v zastupitelských orgánech. V průběhu voleb je nutno zachovávat tajnost voleb. Není správný názor, že snad porušování tajnosti voleb je projevem politické "uvědomělosti" voličů. Všemi prostředky seznámit voliče s jejich právem vybírat z navrženého počtu kandidátů jen tolik, kolik je v obvodu mandátů. Výsledky voleb zveřejnit u každého kandidáta v okruhu působnosti orgánu, do něhož byl kandidován. Strana vyzývá všechny tisk, rozhlas, televizi a film, aby všestranně vysvětlovaly tyto zásady tak, aby pronikly do vědomí každého voliče.

Národní výbory chápe strana jako orgány, které musí pokračovat v pokrokových tradicích místní samosprávy a lidové správy. Nelze je považovat za místní byrokratické úřady, řídicí komunální podniky. Chránit práva a potřeby občanů, zjednodušit vyřizování všech záležitostí, s nimiž se občané k národnímu výboru obracejí, prosazovat veřejné zájmy a čelit i snahám různých institucí šidit občany a nedbat jejich potřeb - v tom je základní politické poslání národních výborů.

Národní shromáždění chápe strana jako socialistický parlament se všemi funkcemi, které parlament v demokratické republice musí mít. Ještě do nového volebního období komunisté - poslanci musí zajistit, aby NS vypracovalo řadu konkrétních opatření, jež reálně naplní ústavní postavení NS jako nejvyššího orgánu státní moci v ČSSR. Formalismus v jednání, snahu o nepřesvědčivou jednomyslnost, vylučující nutné rozdíly v názorech a postojích poslanců - to vše je nutno překonat. Z tohoto hlediska je nutno v nejbližší době vyřešit především vztahy NS a stranických orgánů a také řadu problémů vnitřní činnosti NS, včetně otázek organizačních a technických. Výsledkem musí být Národní shromáždění, které skutečně rozhoduje o zákonech i důležitých politických otázkách a ne-

jenom schvaluje předložené návrhy. Strana podporuje posílení kontrolní funkce NS v celém našem veřejném životě a konkrétně ve vztahu k vládě; z tohoto hlediska je potřebné podřídít aparát kontroly plně NS, vytvářet ho jako jeho orgán. Spolu s užším sepětím NS s veřejným míněním občanů může to všechno v krátké době zvýšit úlohu i prestiž NS v naší společnosti.

Dělbá a kontrola moci - záruka proti libovůli

Také komunisté ve vládě musí v nejbližší době zajistit, aby byl konkrétně rozpracován princip odpovědnosti vlády NS v celé její činnosti. I v rámci dosavadní praxe politického řízení nebyl dostatečně využíván prostor pro samostatnou činnost vlády a jednotlivých ministrů, projevovala se i snaha přesouvat odpovědnost na stranické orgány a zbavovat se samostatnosti v rozhodování. Vláda není jen orgánem hospodářské politiky. Jako nejvyšší orgán výkonu státní moci se musí jako celek soustavně zabývat celým okruhem politických a správních otázek ve státě. Vládě přísluší též úkol účinně dbát o racionální vývoj celého státního aparátu. Aparát státní správy byl v minulosti často podceňován; jde o to, aby tento aparát byl kvalifikovaný, odborně zdatný a racionální ve své činnosti, aby byl důsledně kontrolován demokratickými prostředky, aby byl efektivní. Zjednodušené představy, že těchto cílů lze dosáhnout podceňováním a snižováním administrativního aparátu vůbec, napáchaly v minulosti více škody než užitku.

V celém státním a politickém systému je nutno promyšleně vytvářet vztahy a pravidla, umožňující dát na jedné straně potřebnou jistotu odpovědným odborným kádrům v jejich funkčním postavení a na druhé straně umožňující potřebnou směnu kádrů tak, aby byl běžně možný nástup politicky a odborně schopnějších lidí na místo těch, kteří na svou práci již nestačí. To vyžaduje právně přesně upravit podmínky odvolatelnosti odpovědných kádrů a vytvořit právní záruky důstojné úpravy postavení těch, kdo odcházejí normální směnou ze svých funkcí, aby odchod neznamenal "pád" v materiálním i morálně politickém postavení lidí.

Politika strany vychází z požadavku, aby v celém státním mechanismu nedocházelo k přílišnému soustřeďování moci v jednom článku, v jednom aparátu nebo u jednotlivce. Je nutno zajistit takové rozdělení pravomoci a systému vzájemné kontroly mezi jednotlivými články, aby případné chyby a přehmaty jednoho článku byly včas napraveny činností druhého. Tomu musí odpovídat nejenom vztahy mezi volenými a výkonnými orgány, ale i vztahy uvnitř mechanismu výkonu státní moci a správy a rovněž postavení a funkce soudů.

Těmto zásadám neodpovídá především přílišná koncentrace funkcí v dosavadním ministerstvu vnitra. Strana považuje za nutné budovat je jako resort státní vnitřní správy a nikoli jako článek soustřeďující v jednom místě téměř všechny bezpečnostní funkce. Je potřeba v nejbližší době vypracovat návrhy zajišťující ve vyšetřování základní kompetenci soudů, oddělení správy věznic od bezpečnostního aparátu, předání agendy dohledu nad tiskem, archivů apod. jiným státním orgánům.

Za politický velmi závažnou otázku pokládá strana správné začlenění bezpečnostního aparátu ve státě. Bezpečnosti našeho života jen prospěje, bude-li odstraněno vše, co ve veřejnosti napomáhá udržovat pohled na bezpečnostní aparát, podmíněný minulou dobou porušováním zákonnosti a nadřazováním bezpečnosti nad politické orgány včetně strany. Tato doba rozrušila pokrokové tradice naší bezpečnosti jako síly, která "jde s lidem". Na tyto tradice je nutno navázat. ÚV KSČ považuje za potřebné změnit organizaci bezpečnosti a jednotný SNB rozdělit na dvě rozdílné, na sobě nezávislé složky - Státní bezpečnost a Veřejnou bezpečnost. Státní bezpečnost musí mít takové postavení, organizační strukturu, početní stav, vybavení, metody činnosti i kvalifikaci, které odpovídají jejímu zaměření na ochranu státu proti činnosti nepřátelských center ze zahraničí. Každý občan, který se neprovinil v tomto směru, musí s jistotou vědět, že jeho politické přesvědčení a názory, jeho osobní vyznání a činnost nemohou být předmětem pozor-

nosti orgánů Státní bezpečnosti. Strana jasně prohlašuje, že tento aparát nesmí být zaměřován a používán k řešení vnitropolitických otázek a rozporů socialistické společnosti. Veřejná bezpečnost plní úkoly boje proti trestné činnosti a úkoly ochrany veřejného pořádku; tomu se přizpůsobuje její organizace, počty i metody práce. Proti dnešnímu stavu je nutno aparát VB lépe vybavit, posílit; vymezit právně přesně určité funkce v ochraně veřejného pořádku, při jejichž plnění bude VB podřízena národním výborům. Právními normami je nutno vytvořit jasnější vztahy kontroly nad bezpečností vládou jako celkem i Národním shromážděním, zejména vytvořit branný a bezpečnostní výbor NS.

Právní politika strany vychází ze zásady, že při sporu o právo (včetně správních rozhodnutí státních orgánů) je základní zárukou zákonnosti řízení před soudem, který je nezávislý na politických činitelích a je vázán jen zákonem. Uplatnění této zásady vyžaduje posílit celkovou společenskou i politickou úlohu a váhu soudů v naší společnosti. ÚV KSČ bude dbát, aby komplex potřebných návrhů a opatření byl zpracováván tak, aby do příštích voleb soudců byly potřebné otázky vyřešeny. V souladu s tím je nutno souběžně řešit i postavení a úkoly prokuratury tak, aby prokuratura nebyla nadřazována soudům a rovněž zajistit plnou nezávislost advokacie na státních orgánech.

Mládež a její organizace

V mládeži vidíme pokračovatele v díle socialistické přeměny společnosti, jehož základ položily předcházející generace. Naše společnost potřebuje mládež vzdělanou, prodchnutou láskou k vlasti a socialismu, odborně zdatnou a tvořivou, zdravou, čestnou, odhodlanou co nejvíce přispět k úspěchům své země.

Zdravá kritičnost, smysl pro věcnost a novátorské činy vytvářejí z mládeže oporu pro realizaci programových cílů strany. Proto budeme všestranně podporovat iniciativu mládeže a vést komunisty ve státních, hospodářských institucích a společenských

organizací, aby vytvářeli podmínky pro všestranné uplatnění mladých lidí a citlivě přihlíželi ke specifickým potřebám a zájmům jejich různých skupin. Státní i hospodářské orgány musí věnovat účinnou péči zejména vytváření materiálních podmínek při nástupu mladých lidí do praktického života.

V této souvislosti považujeme za nutné říci několik sebekritických slov k našemu vztahu k ČSM. Donedávna jsme od něho často chtěli, aby mezi mládež přenášel víceméně hotové směrnice; málo se dbalo na to, aby přitom sama mládež mohla vyslovit svá stanoviska a názory, prosazovat své zájmy a cítit se aktivním činitelem ve veřejném a politickém životě. Způsob, jakým byla uplatňována v praxi vedoucí úloha strany vůči ČSM, tomu do značné míry napomáhal. Do budoucna je třeba přezkoumat zásady přímého řízení ČSM stranickými orgány.

ČSM se má rozvíjet jako samostatná společenská organizace, usilující o naplnění socialistických ideálů. Jeho jednotný charakter nemůže vycházet z předem daných soudů, ale právě ze sjednocování, rozvíjení a prosazování zájmů jednotlivých skupin mládeže i podstatných potřeb mládeže jako celku. Jako dobrovolná demokratická organizace si musí ČSM o svých otázkách rozhodovat sám, vůlí svých členů. Tím se zvýší iniciativa a pocit odpovědnosti mládeže, objeví se nové talenty, organizátoři a přirození představitelé mládeže.

ČSM má dávat prostor pro větší samostatnost organizací různých skupin - věkových i zájmových; umožnit vznik různých forem organizace studentů (např. vysokoškolské fakultní spolky apod.); orgány a organizace ČSM by měly prozkoumat svou činnost z hlediska vnitřní demokracie a dostatečného prostoru i podpory pro různorodou zájmovou aktivitu mládeže. Ve funkcích v ČSM nelze uměle udržovat lidi, kteří věkově přesáhli kategorii mládeže.

Samostatnost ČSM předpokládá soustavný zájem celé strany o problémy výchovy dětí a mládeže i praktickou pomoc komunistů a dospělých pionýrským skupinám a kolektivům ČSM a pozorný vztah k mladým lidem v každodenním životě, aby v členech strany viděli své starší soudruhy a rádce.

III

Národní hospodářství a životní úroveň

XIII. sjezd schválil závěry konstatující, že ozdravení naší ekonomiky a přechod k intenzivnímu vývoji hospodářství nemůže být uskutečněn tradičními přístupy či dílčími zdokonaleními direktivního systému řízení a plánování, ale zásadní změnou mechanismu socialistické ekonomiky. Zvítězila myšlenka ekonomické reformy, jejíž podstatou je nová ekonomická soustava, znovuoživení pozitivních funkcí socialistického trhu, nezbytné strukturální změny ekonomiky a hluboká změna úlohy hospodářského plánu z nástroje, který přikazuje, v nástroj, kterým společnost vědeckým způsobem nalézá nejvýhodnější dlouhodobé zaměření svého vývoje; změna z nástroje prosazování subjektivisticky určených hmotných proporcí v program ekonomické politiky, zajišťující efektivní rozvoj hospodářství a růst životní úrovně. Uskutečnění prvních závažných kroků hospodářské reformy se setkal s aktivní podporou pracujících, odborníků i široké veřejnosti.

Určité rysy hospodářského vývoje v minulých dvou letech, lepší využívání výrobních činitelů, pokles podílu materiálových nákladů na společenském produktu, rostoucí náročnost odběratelů na technickou úroveň a kvalitu výrobků atp. plně potvrzují správnost závěrů přijatých XIII. sjezdem. Tyto kladné rysy hospodářského vývoje se zatím neprojeví v lepším uspokojování potřeb společnosti a ve snížení napětí na vnitřním trhu. To má věcné příčiny v tom, že ještě silně doznívají dřívější tendence, přežívá stará skladba výroby a zahraničního obchodu a výroba se jen pomalu přizpůsobuje změnám a rostoucí náročnosti poptávky. To souvisí s řadou nedůsledností a mezer při uplatňování programu ekonomické reformy.

Místo soustavného úsilí o objektivizaci tržních kritérií, která by odhalila ekonomickou zaostalost i staré deformace hospodářské struktury a postupně vylučovala jejich existenci, působí dosud ve značné míře snahy deformovat tato kritéria, přizpůsobovat je daným podmínkám a vytvořit tak pohodlnou situaci, ve které zaostalost a deformace zůstanou skryty, mohou přežívat a dále se přiživovat na účet nás všech.

96

V hospodářské politice nadále panuje systém ochranářství ekonomické zaostalosti, spojený s cenovou, subvenční, dotační politikou a hlavně se systémem přírážek v zahraničním obchodě. Nepřehledná spleť ochranářství vytváří podmínky, v nichž mohou existovat a v řadě případů jsou preferovány podniky neefektivní, nekvalifikovaně řízené, zaostalé. Natrvalo není možné otupovat hospodářskou politiku tím, že se bere těm, kdož dobře pracují, a dává těm, kdož hospodaří špatně. Proto je nutno objektivizovat hodnotové vztáhy tak, aby rozdíly v důchodové situaci mezi podniky vyjadřovaly skutečné rozdíly v úrovni jejich hospodaření. Natrvalo není ani politicky správné, aby na neefektivnost doplácel spotřebitel prostřednictvím cen, daní i nepřímo přes různé formy odčerpávání z efektivních podniků.

Podnikům, postaveným proti náročnému trhu, je nutno poskytnout volnost rozhodování ve všech otázkách týkajících se bezprostředně vedení podniku a jeho hospodaření a umožnit jim tvůrčí reakci na potřeby trhu. Náročný trh spolu s hospodářskou politikou vyvinou tak tlak na zhospodárňování výroby a zdravé strukturální změny. Základním podnětem ke zdokonalování výroby a snižování nákladů musí být ekonomická soutěž, zejména s vyspělými zahraničními konkurenty. Tuto soutěž nelze nahradit subjektivními úpravami ekonomických podmínek a direktivními příkazy nadřízených orgánů.

Bez podnikání se socialismus neobejde

Program demokratizace v hospodářství spojuje ekonomickou reformu těsněji s procesy, které jsou před námi v oblasti politiky a celkového řízení společnosti a podněcuje ke stanovení a uplatnění nových prvků, které by ekonomickou reformu dále rozvíjely. Program demokratizace hospodářství zahrnuje zejména uskutečnění samostatnosti podniků a podnikových seskupení a jejich relativní nezávislost na orgánech státu, plné a reálné uplatnění práva spotřebitele určovat svou spotřebu a svůj životní styl, právo svobodné volby pracovní činnosti, právo a reálnou možnost různých skupin pracujících a různých sociálních skupin formulovat a obhajovat své ekonomické zájmy při vytváření hospodářské politiky.

94

V rozvíjení demokratických vztahů v hospodářství považujeme v současné době za nejdůležitější dořešit ekonomické postavení podniků, jejich pravomoc a odpovědnost.

Ekonomická reforma bude stále více stavět celé pracovní kolektivy socialistických podniků do situace, kdy přímo pocítí důsledky jak dobrého, tak špatného řízení podniků. Strana považuje proto za nezbytné, aby celý pracovní kolektiv, který nese důsledky, měl na řízení podniku také vliv. Vzniká potřeba demokratických orgánů v podnicích, jež by měly vymezenou pravomoc vůči vedení podniku při řešení základních otázek podnikání i života podniku, zejména v míře, jak se dlouhodobě dotknou důchodů podniků a pracujících. Těmto orgánům by za celkové výsledky své práce byli odpovědní ředitelé a vedoucí pracovníci podniků, kteří by také byli těmito orgány ustavováni do svých funkcí. Tyto orgány musí být přímou součástí řídicího mechanismu podniků a nikoli společenskou organizací (nemohou být proto ztotožněny s odbory). Tyto orgány by se vytvářely jednak volbou zástupců pracovního kolektivu, jednak zastoupením některých mimopodnikových složek zajišťujících vliv celospolečenských zájmů a odbornou, kvalifikovanou úroveň rozhodování; zastoupení těchto složek je nutné podřídit rovněž demokratickým formám kontroly. Současně musí být upraveny vztahy odpovědnosti těchto orgánů za výsledky hospodaření se socialistickým vlastnictvím. V duchu těchto zásad čeká na vyřešení celá řada konkrétních otázek; současně bude nutné navrhnout statut těchto orgánů a využít některých tradic našich závodních rad z let 1945 - 1948 a zkušeností z moderního podnikání.

To ovšem nemění nic na nedílné autoritě a pravomoci vedoucích pracovníků při běžném řízení podniku, která současně s jejich kvalifikací a řídicími schopnostmi je základní podmínkou úspěšného podnikání.

V souvislosti s tím je nutno přezkoumat i dosavadní roli odborů. V centralistickém systému u nich splývala funkce podpory řídicího řízení a zároveň obhajoby zájmů pracujících. Navíc vykonávaly

i některé státní funkce (pracovní zákonodárství aj.). Dostávaly se tak do situace, že na jedné straně nedostatečně pečovaly o zájmy pracujících, na druhé straně se jim vytýkalo "ochranářství". I socialistická ekonomika vytváří postavení pracujících, v němž existuje potřeba organizovaně hájit své lidské, sociální a jiné zájmy. Centrální funkcí odborů by se mělo stávat stále výrazněji poslání hájit zaměstnanecké, pracovní zájmy dělníků a pracujících, vystupovat z tohoto hlediska jako významný partner při řešení všech otázek hospodářského řízení; na této základně by pak odbory rozvíjely účinněji i svou funkci organizovat dělníky a zaměstnance k pozitivnímu řešení problémů socialistické výstavby a s tím spjatou výchovnou funkci. Komunisté v odborech budou vycházet z těchto zásad a iniciativně zabezpečí, aby samy odbory provedly na základě celého akčního programu strany rozbor svého dosavadního postavení, funkcí i činnosti ústředních a svazových orgánů, zhodnotily vnitřní život odborů jako samostatné demokratické organizace a vypracovaly vlastní politickou linii při řešení těchto otázek.

Podnik musí mít právo volby svého organizačního začlenění. Nadpodnikové orgány (typu dnešních generálních a oborových ředitelství) nemohou být nadány státní administrativní mocí. Je nutno s přihlédnutím k podmínkám jednotlivých oborů jim umožnit, aby se na základě ekonomického zájmu a potřeb podniků v budoucnosti přetvářely v dobrovolná sdružení. Podniky musí mít právo rozhodovat o obsahu činnosti těchto sdružení, právo vystoupit z nich a osamostatnit se a vstupovat do takových sdružení, která lépe zabezpečí funkce vyplývající z koncentrace a specializace výroby a integračních procesů. To ovšem znamená, že podniky, které vstoupí do nových sdružení, jsou povinny plnit úkoly plánu a hospodářské politiky státu.

Je nutno skoncovat s dřívějším zjednodušeným schematickým přístupem k utváření organizační struktury výroby a obchodu. Struktura podniků musí být pestrá, jako jsou pestré požadavky na našem trhu. Je proto nutno také počítat s rozvojem malých a středních socialistických podniků, jejichž význam spočívá především v kom-

pletizací výroby, v rychlém obohacování trhu novinkami a v pružném reagování na různé požadavky zákazníků. Ve vývoji organizační struktury výroby a obchodu je nutno otevírat prostor pro ekonomické soutěžení mezi podniky všech druhů a forem podnikání, v první řadě ve sféře výroby a prodeje spotřebního a potravinářského zboží.

Významnou měrou přispívá ke konsolidaci našeho národního hospodářství zemědělská výroba. Poslední období a zvláště příští potřeby ekonomiky jasně vyzdvihují tuto kladnou konsolidační úlohu zemědělství. Proto strana považuje za nutné zvýšit a soustředit pomoc státu a všech odvětví, zvláště chemického a strojírenského průmyslu při zabezpečování vzestupu rostlinné a živočišné produkce. To je a nadále zůstává prvořadým úkolem naší hospodářské politiky.

Mimořádný význam pro rozvoj naší ekonomiky má družstevní podnikání v zemědělské výrobě. Strana podporuje závěry VII. sjezdu JZD, zejména vytvoření celostátní organizace zemědělských družstevníků, právo JZD podnikat i v dalších oborech, možnost přímého prodeje části zemědělských produktů obyvatelstvu a maloobchodní síti. Státní orgány budou pomáhat řešit celoroční zaměstnanost zemědělského obyvatelstva. Strana považuje rozvoj zemědělské výroby v družstvech a na státních statcích za rozhodující směr zemědělské velkovýroby. Bylo by účelné, aby komunisté připravili návrhy, které budou rozvíjet nové formy užšího spojení zemědělských výrobců s organizacemi jejich zásobování a odbytu zemědělských výrobků tak, aby tyto nové formy zabezpečovaly přímé spojení zemědělské výroby se zásobováním a odbytem a vyjadřovaly určitou obdobu dřívějších hospodářských družstev.

Budeme podporovat rozvoj rozmanitých forem úvěrů pro zemědělské podnikání a doporučujeme prozkoumat celý úvěrový systém v zemědělské ekonomice. Současně ústřední výbor doporučuje, aby zemědělské a ostatní státní řídicí orgány hledaly a podporovaly i další formy podnikání při využívání půdy v horských, podhorských a pohraničních oblastech včetně pronájmu nevyužité půdy samostatně hospodařícím rodinám. V pohraničí je nutno usilovat o vytváření

dalších vhodných podmínek pro zvyšování hospodářské činnosti, tj. lépe využívat dnešních malých provozoven, rozšiřovat rekreační možnosti a uskutečňovat další investiční výstavbu. Tak stabilizovat osídlení pohraničí a normalizovat jeho život. I když výroba jednotlivě hospodařících rolníků tvoří poměrně malý díl z celkové produkce, je důležité usnadňovat jejich práci, zlepšovat jejich podmínky hospodaření a umožňovat jim kooperaci s družstevními a státními podniky.

V souladu s náměty XIII. sjezdu KSČ je nezbytné také otevřít možnosti pro družstevní podnikání všude tam, kde si družstva na svou činnost vydělají. Jednotlivá družstva bude účelné osamostatňovat, rušit neúčelnou administrativní centralizaci družstev a nad družstevními podniky budovat jen takové orgány, které vykonávají pro ně ekonomicky prospěšnou činnost. V souvislosti s rozvojem družstevního podnikání se jeví účelným propracovat hlouběji spoluvlastnické vztahy družstevníků k družstevnímu majetku.

Vážným a dlouhodobě existujícím nedostatkem v ekonomickém životě je nízká úroveň a nedostatek služeb všeho druhů, což snižuje životní úroveň a vyvolává oprávněnou nespokojenost občanů. U komunálních služeb (voda, plyn, kanalizace, městská doprava, čištění města atp.) si zlepšení vyžádá značných investičních prostředků a může být řešeno jen postupně při zabezpečení jejich rentability. U ostatních služeb je příčina nevyhovujícího stavu v jejich uspořádání a administrativně náročném způsobu řízení, v malé zainteresovanosti pracovníků na hospodářských výsledcích, v nerentabilitě některých služeb, ve špatném zásobování materiálem a v nízkých a špatných investicích.

Ani úroveň výrobních sil, ani charakter práce ve službách, opravárenství a řemeslné výrobě neodpovídají dnešní vysoké centralizaci v jejich řízení a organizaci, která vyvolává zcela zbytečnou administrativu a zatěžuje tak služby neúčelnými náklady. Proto je nutné přijmout neodkladná opatření ke zdokonalení a rozšiřování všech již existujících forem služeb (družstva, komunální podniky), zjednodušit v duchu zásad nové soustavy jejich řízení a organizaci. Právě ve sféře služeb má především své oprávnění, jestliže se jednotlivé provozovny budou osamostatňovat a jestliže zmizí nepotřebné administrativní řídicí články. Své oprávnění ve sféře služeb má i drobné osobní podnikání. V tomto směru je nutno rozpracovat zákonná ustanovení o drobném podnikání, která by umožnila zaplnit dnes existující mezeru na našem trhu.

Úloha státu v ekonomice

Rozmnožování společenského bohatství je záležitostí celé naší společnosti. Vlastní úkoly a odpovědnost tu připadá jak podnikům, tak řídicím orgánům, především vládě. Je tedy jejich společným zájmem a úkolem využít vzestupu politické aktivity pracujících, k němuž dochází po prosincovém a lednovém plénu ústředního výboru, a získat je pro cestu, která znamená konsolidaci národního hospodářství.

K tomu je nezbytná úprava celého organismu provádění hospodářské politiky státu. Vyřešit příslušné organizační otázky tu musí státní a hospodářské orgány. Strana přitom považuje za žádoucí, aby konečný stav uspořádání odpovídal následujícím zásadám:

Rozhodování o plánu a hospodářské politice státu musí být jednak procesem vzájemné konfrontace a slaďování různorodých zájmů - podnikatelských, spotřebitelských, zaměstnaneckých, různých společenských skupin obyvatelstva, národů apod. - jednak procesem vhodné kombinace pohledu na dlouhodobý rozvoj ekonomiky a na

její bezprostřední prosperitu. Za nezbytnou součást hospodářské činnosti státu je třeba považovat účinná opatření, která by chránila spotřebitele proti zneužívání monopolního postavení a hospodářské moci výrobních i obchodních podniků.

Tvorba národohospodářského plánu a národohospodářské politiky musí být podrobena demokratické kontrole Národního shromáždění a odborné kontrole vědeckých institucí. Vrcholným orgánem provádění hospodářské politiky státu je vláda. To předpokládá takové institucionální uspořádání centrálního řízení, jež by umožňovalo v rozhodovacím procesu vyjadřovat a sjednocovat zvláštní zájmy a pohledy a při výkonu hospodářské politiky harmonizovat působnost jednotlivých ekonomických nástrojů a opatření státu. Institucionální uspořádání orgánů hospodářského řízení nesmí současně poskytovat půdu pro uplatnění resortních a monopolistických zájmů a musí zajistit výraznou převahu zájmů občanů jakožto spotřebitelů a svěřovaných nositelů hospodářského pohybu. Ve všech ústředních ekonomických orgánech je zcela nezbytné zabezpečit vysokou odbornost, racionalizaci a modernizaci řídicí práce a tomu podřídit i nutné kádrové změny. To vše musí zajišťovat skupina vládních orgánů, které se zabývají rozbořem národního hospodářství, zpracovávají varianty tohoto rozvoje a národohospodářský plán, srovnávají plánovaný rozvoj se skutečným vývojem na trhu a na základě toho přijímají účinná ekonomická opatření apod., a tak soustavně a cílevědomě ovlivňují skutečný pohyb v ekonomické sféře (tj. činnost podniků a jejich sdružení) ve směru, který stanoví hospodářská politika státu. Státní orgány vystupují vůči podnikům i jejich sdružením a integračním seskupením jako vůči jiným samostatným právním subjektům. Prostředky, s kterými stát hospodaří, jsou výsledkem práce všeho lidu a musí sloužit takovému uspokojení celospolečenských potřeb, které je společností respektováno jako rozumné a účelné.

V této souvislosti by bylo účelné, aby příslušné státní orgány prozkoumaly všechny druhy veřejných výdajů a aby vláda

vypracovala program úsporných státních a veřejných opatření. Státní rozpočet se musí stát nástrojem obnovy rovnováhy a nikoliv jejího oslabování. Ústřední výbor považuje za nezbytné a možné odhalit a rozumně využít mimořádné vnitřní a vnější zdroje pro urychlené obnovení ekonomické rovnováhy.

Současně vyzývá ústřední výbor všechny podniky, jejich sdružení, závody a dílny, aby v souvislosti se zvýšenou ekonomickou pravomocí vypracovaly a realizovaly program racionalizace všech řídicích, výrobních a obchodních činností s cílem sladění harmonizace práce a snížení nákladů na výrobu. Racionalizační program je předpokladem ekonomického zhodnocení vybudovaných kapacit i technické modernizace výroby.

Vkládáme hodně nadějí do obnovení pozitivních funkcí trhu jako nutného mechanismu fungování socialistické ekonomiky a prověrky toho, zda práce v podnicích byla vynaložena společensky účelně. Máme však na mysli nikoliv kapitalistický, ale socialistický trh, a nikoliv jeho živelné, ale regulované využití. Plán a celostátní ekonomická politika musí vystoupit jako pozitivní síla ve směru normalizace trhu, proti tendencím ekonomické nerovnováhy i proti monopolismu ovládnutí trhu. Společnost musí plánovat s potřebným rozhledem, perspektivou, vědecky objevovat možnosti svého budoucího rozvoje a volit jeho nejrozsáhlejší směry. Toho však nelze dosahovat potlačováním samostatnosti ostatních tržních subjektů (podniků a obyvatelstva), protože takto by z jedné strany byl podlomen zájem, zajišťující hospodářskou racionalitu, z druhé strany by byly deformovány informační a rozhodovací procesy, které jsou pro fungování ekonomiky nezbytné.

Hospodářskou strukturu Československa, její technickou úroveň, koncentraci i specializaci je třeba rozvíjet tak, aby byla schopna rychleji reagovat na hospodářské změny doma i ve světě.

Úroveň přizpůsobivosti a pružnosti národního hospodářství je také výsledkem kvalifikační a technicko-kulturní úrovně pra-

104

cujících, jejich schopnosti rychle se přizpůsobit měnícím se technickým a ekonomickým podmínkám výroby. Z hlediska zdrojů hospodářského růstu v Československu mají právě pracovní síly, jejich schopnosti a kvalita, technicko-kulturní úroveň, jejich přizpůsobivost a mobilita zcela mimořádnou důležitost. Dokonce z hlediska budoucího hospodářského růstu nemá československé hospodářství nadějnější zdroje, než jsou právě jeho velké lidské zdroje. Český a slovenský dělník a rolník byl vždy proslulý svým fortem, dovedností, tvůrčím přístupem k práci. Direktivní způsob řízení ovšem způsobil, že nová generace jen zčásti tyto vlastnosti převzala od generací starších. Místo pocitu uspokojení z dobře vedeného a dobře se dařícího díla se rozmohla častá lhostejnost, mechanické plnění úkolů, rezignace nad situacemi způsobovanými nekvalifikovaným neinicativním řízením. Za výchozí podmínku pro odstraňování těchto ztrát pokládá strana to, aby na vedoucí místa se dostávali lidé skutečně schopní, kteří si dokáží vytvořit přirozenou autoritu pracovních kolektivů svou odbornou a lidskou úrovní.

Účinnější zapojení do mezinárodní dělby práce

Zkušenost dlouholeté izolace hospodářských jednotek od konkurenčního tlaku světového trhu ukazuje zcela jednoznačně, že se tím vytvářejí pro činnost hospodářských jednotek výjimečné podmínky, jejichž důsledkem je zejména relativní zaostávání v tempěch technického pokroku a jím podmíněných strukturálních změn v hospodářství, ztráta konkurenční schopnosti našich výrobků na světových trzích a vytváření neúměrného napětí ve vnějších obchodních a platebních vztazích. Vzhledem k omezené surovinové základně našeho hospodářství a vzhledem k omezenému rozsahu vnitřního trhu je bez širokého zapojení našeho hospodářství do rozvíjející se mezinárodní dělby práce nemyslitelná realizace změn v materiální základně výroby, které s sebou přináší vědeckotechnická revoluce.

Základem rozvíjení mezinárodních hospodářských vztahů bude i nadále hospodářská spolupráce se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy, zejména státy sdruženými v RVHP. Přitom je ovšem třeba vidět, že v budoucnu bude úspěch této spolupráce ve stále větší míře záviset na konkurenční schopnosti našich výrobků. Místo naší země v rozvíjení mezinárodní dělby práce bude tím pevnější, čím všeobecnější směnitelnosti našich výrobků dosáhneme. Ve vztazích mezi zeměmi RVHP budeme usilovat o to, aby se plněji prosazovala hlediska ekonomické kalkulace a vzájemné výhodnosti směny.

Budeme také aktivně podporovat rozvíjení hospodářských vztahů se všemi ostatními zeměmi světa, které o ni mají zájem na základě rovnoprávnosti, vzájemných výhod a bez diskriminace.

Jsme pro rozvoj progresivních forem mezinárodní spolupráce, zejména výrobní a předvýrobní kooperaci, výměnu vědeckotechnických poznatků, obchod licencemi a vhodné formy úvěrové a kapitálové spolupráce se zainteresovanými zeměmi.

Otevírání našeho hospodářství tlaku světového trhu vyžaduje zásadně důsledně zbavovat monopol zahraničního obchodu administrativního pojetí a metod a odstraňovat direktivní řízení zahraničně obchodních transakcí. V této oblasti považuje ústřední výbor za potřebné provádět účinnou státní obchodní a devizovou politiku, založenou zejména na ekonomických pravidlech a nástrojích nepřímého řízení.

Ústřední výbor považuje za nezbytné zvýšit pravomoc a zodpovědnost podniků za konkrétní provádění mezinárodních hospodářských vztahů. Výrobní a obchodní podniky musí mít právo volit si vývozní a dovozní organizaci. Současně je nutno zformulovat podmínky, při jejichž splnění by měly podniky právo samostatně vystupovat na zahraničních trzích.

106

Dlouhodobá izolace našeho hospodářství od světových trhů odtrhla relace cen vnitřního trhu od relací cen světového trhu. V této situaci považujeme za nezbytné prosazovat linii postupného sbližování cen vnitřního a světového trhu. Prakticky to znamená energičtěji postupovat v odstraňování různých přírážek a dotací k cenám zahraničního trhu. Podniky si musí být vědomy, že je to pouze dočasná ochrana, kterou jim poskytuje stát a s kterou nemohou natrvalo počítat, a proto musí vypracovat program takových změn ve výrobě, jež jim umožní v nejbližších letech se bez dotací a přírážek obejít. Druhou stránkou této politiky odbourávání cenových přírážek a dotací musí být velkorysejší přístup k těm odvětvím a podnikům v národním hospodářství, které jsou s to efektivně z hlediska národního hospodářství prodávat své výrobky na zahraničních trzích. Strana považuje za účelné urychlit potřebné změny v dnešním systému cenových vztahů a uvést je do pořádku. Postupně jak tlakem tržních sil, tak i záměrnou hospodářskou politikou státu vytvářet vlastní racionální cenovou soustavu. Tato politika musí být doprovázena energickými opatřeními pro zajištění vnitřní pevnosti měny. To předpokládá rozvoj výroby efektivních a kvalitních fondů zboží prodejných na světových trzích, dosažené rovnováhy na vnitřním trhu zboží, peněz a práce, účinnou restriktivní investiční politiku zabezpečení rovnováhy v platební bilanci a tvorbu nezbytných devizových rezerv.

Postupné otevírání našeho hospodářství vůči světovému trhu, jehož konečným cílem je vytvoření podmínek pro směnitelnost naší měny, musí být prováděno v míře, která by nenakupila příliš sociálních problémů a neohrozila růst životní úrovně. Je však nutno si uvědomit, že žijeme v podmínkách tvrdé konkurence a že každá úleva dnes zhorší předpoklady efektivního vývoje hospodářství a růstu životní úrovně v budoucnu.

Problémy životní úrovně - naléhavý úkol hospodářské politiky

V rozvíjení hospodářské politiky má strana na zřeteli jako základní cíl trvalý růst životní úrovně. Avšak vývoj hospodářství v minulosti byl jednostranně orientován na růst těžkého průmyslu s dlouhodobou návratností vložených prostředků, který do značné míry probíhal na úkor rozvoje zemědělství i spotřebního průmyslu, obchodu, služeb a nevýrobních základních fondů, zvláště v bytové výstavbě. Tuto jednostrannost dřívějšího vývoje hospodářství nelze odstranit ze dne na den. Využijeme-li však velké rezervy v organizaci výroby i práce, i technické a ekonomické úrovně výroby a výrobků, přihlédneme-li k možnostem dovedného využívání nové soustavy řízení, můžeme podstatně urychlit tvorbu zdrojů a na tomto základě zvýšit růst nominálních mezd a celkové životní úrovně.

Větší váhu v růstu životní úrovně je nutno klást na růst mezd a platů. Urychlení růstu průměrných mezd a platů nelze ovšem chápat tak, že se budou v podnicích zvyšovat mzdy bez ohledu na skutečné výsledky hospodaření. Bude třeba důsledně uplatňovat zásadu závislosti vývoje mezd na skutečné realizované produkci, která nalezne svoje společenské užití. A v tomto směru bude nutno propracovat metody usměrňování mzdového vývoje. Přitom je nutno zabezpečit, aby v souladu s růstem mezd ve výrobě rostly i mzdy ve školství, zdravotnictví a ostatních odvětvích nevýrobní sféry.

Dnešní soustava maloobchodních cen je výrazně odtržena od nákladů výroby, nesprávně orientuje strukturu osobní spotřeby obyvatelstva včetně výživy a ve svých důsledcích snižuje možný stupeň uspokojení jejich potřeb. V těchto podmínkách je nezbytné v zájmu zvýšení efektivity národního hospodářství a vytvoření předpokladů pro rychlejší růst životní

úrovně energičtěji postupovat v odstraňování existujících cenových disproporcí. Řešení těchto otázek si vyžádá protichůdné pohyby cen jednotlivých výrobků a jejich skupin - zvyšování cen jedněch a snižování cen druhých. Racionální cenové relace nemohou být stanoveny a vyhlášeny státní autoritou, je nutno uvolnit vliv tržních sil na jejich vytváření. S tím je ovšem spojeno určité riziko, že změny cenových relací budou probíhat při určitém růstu cenové hladiny, které je vytvářeno tím, že jsme z direktivní soustavy řízení převzali situaci převahy celkové poptávky nad nabídkou. Centrální orgány řízení musí proto - při potřebném uvolnění vnitřního cenového pohybu - regulovat celkové ekonomické vztahy tak, aby nedocházelo k neúnosnému růstu cenové hladiny a aby byl zajištěn růst reálných mezd minimálně o 2,5 - 3 % ročně.

V nejbližší době nelze podstatně zvyšovat nároky na rozdělování ze společenských fondů, neboť to by se neobešlo bez podstatného oslabení odměny za práci. Je však možno ve smyslu usnesení prosincového pléna ÚV KSČ z roku 1967 řešit nejnaléhavější problémy sociální politiky, jako je zvýšení nízkých důchodů, prodloužení placené mateřské dovolené, pomoc rodinám s dětmi. Je rovněž možné zakotvit zásadu růstu sociálních důchodů v souladu s růstem životních nákladů. Ústřední výbor požaduje od státních orgánů, aby byly odstraněny překážky, které oslabují zájem občanů trvale pokračovat v pracovní činnosti pro splnění nároků na starobní důchod. Chceme také přezkoumat oprávněnost některých opatření provedených v souvislosti s přestavbou sociálního zabezpečení v roce 1964 (např. zdanění důchodů a možnost jeho postupného zrušení, zvýšení základu pro poskytování studentských stipendií apod.). Považujeme za nutné zvýšit sociální zabezpečení účastníků národního boje za osvobození. Rovněž bude rozpracována koncepce a další postup zdokonalování daně ze mzdy tak, aby po roce 1970 bylo možno spravedlivěji řešit zdanění žen, matek a osob, které vychovaly děti, a dále posílit opatření k příznivějšímu populačnímu vývoji.

Důležitou složkou určující životní úroveň a styl života je péče o zdraví lidu. V naší společnosti jsme uplatnili řadu opatření ve zdravotní péči, které kapitalismus nebyl schopen řešit. Přesto však i v této oblasti je řada nevyužitých možností - jak v organizaci zdravotnictví a lázeňských služeb, tak i v podmínkách práce lékařů a zdravotního personálu. Ústřední výbor se obrací na komunisty a ostatní zdravotníky, aby přišli s iniciativou pro řešení těch problémů, které zbytečně roztrpčují jak občany, tak i zdravotníky.

Významnou kvalitativní stránkou životní úrovně bude zavedení všeobecného pětidenního pracovního týdne, pro nějž je třeba vytvářet technologické, organizační, ekonomické i politické podmínky tak, aby je bylo možno provést již koncem roku 1968.

Vážným nedostatkem je, že nebyl v minulých letech splněn program bytové výstavby. Uspokojování potřeb obyvatelstva na tomto úseku je krajně nedostatečné. V současné době pokládáme řešení bytové výstavby za rozhodující otázku životní úrovně vůbec. Považujeme za nutné soustředit síly na tomto úseku a dosáhnout také potřebné podpory vlády a státních orgánů pro zajištění iniciativy obyvatelstva při výstavbě rodinných domků. Nadále budeme usilovat o zajištění programu výstavby 460 000 nových bytových jednotek ve 4. 5LP. Bude proto nutné vytvářet předpoklady v rozvoji stavebních kapacit i v materiální základně, zejména ve stavebních hmotách, pro další zvýšení bytové výstavby. Využít i stavebních kapacit a pracovních sil jiných zemí. Výstavbu soustředit do míst nejnaléhavější potřeby.

Je příznačné pro byrokraticko-centralistické tendence, které se v minulosti znovu a znovu uplatňovaly v našem životě, že jedním z míst, nejvíce postižených necitelností vůči lidem, je právě centrum naší republiky, Praha. Hlavní město, v němž pracují zkušené a vysoce kvalifikované kádry dělníků, techniků, vědců, umělců, organizátorů naší výstavby, v němž je shromážděno obrovské bohatství památek a kulturních hodnot, doplatilo těžce na sektářství v ekonomice i politice, na nízkou úroveň zodpovědných pracovníků. Jeho materiální vybavení neodpovídá jeho společenským funkcím, rostoucímu turistickému ruchu ani potřebám života jeho obyvatel. Nesporným požadavkem je urychlit bytovou výstavbu v hlavním městě a kromě toho soustředit úsilí alespoň na další problémy, jež nejvíce ztrpčují lidem v Praze život: městskou a příměstskou dopravu a udržování čistoty města. Postarat se o to, aby co nejvíce pražských dětí mohlo trávit prázdniny mimo hlavní město vzhledem k nynějším nedostatečným možnostem rekreace v Praze.

Ústřední výbor je toho názoru, že přes rychlejší růst životní úrovně neodpovídají dosavadní výsledky ani tato opatření

zdaleka současným potřebám. Neodpovídají ani skutečným možnostem naší ekonomiky, jejíž nízká efektivnost však vytváří překážky, které je možno v dalším uspokojování osobních a společenských potřeb překonávat pouze úsilím o mobilizaci rezerv a rozvinutí zdrojů ve výrobě. Náprava v našem hospodářství si vyžádá času. Avšak jsme přesvědčeni, že na podkladě důsledného provedení ekonomické reformy a při aktivizaci všech komunistů i nestraníků je naše země s to vstoupit na cestu rychlého moderního rozvoje ekonomiky.

Racionálním využíváním zdrojů Slovenska k prosperitě republiky

Ekonomika ČSSR je integrací dvou národních ekonomik umožňující znásobit ekonomický potenciál celé naší společnosti. To je podmíněno racionálním využíváním zdrojů a rezerv růstu obou národně politických oblastí v zájmu efektivního rozvoje československého národního hospodářství, jakož i mezioblastním sociálně ekonomickým vyrovnáním.

V dosavadním vývoji Slovenska v rámci jednotné čs. ekonomiky došlo k výrazným změnám v hospodářské a životní úrovni. Slovensko se stalo vyvinutou průmyslově vyspělou zemědělskou částí republiky.

Při prokazatelných úspěších vznikly však i vážné problémy. I když podíl Slovenska na tvorbě národního důchodu vzrostl ze 14,2 % v roce 1948 na 24,4 % v roce 1965, není přiměřený růstovým možnostem, jakými disponuje Slovensko. (Výhodná geografická poloha, kvalitativní změny ve fondu pracovních sil, možnosti prostorové koncentrace, nová základna chemie, metalurgie, paliv a energetiky, zemědělství, přírodní bohatství.)

Procesy sociálně ekonomického vyrovnávání Slovenska a českých zemí charakterizuje jejich vnitřní rozpornost. Nesporným úspěchem politiky strany je odstranění sociální a hospodářské nerozvinutosti a snížení relativních rozdílů na obyvatele. Předstih tempa růstu však nepostačoval pro snížení absolutních rozdílů.

Vyrovňávání se nezakládalo na koncepci národohospodářské efektivity rozvoje čs. ekonomiky.

Hlavní příčiny existujících problémů spočívají především v tom, že extenzivní hospodářský růst ČSSR se výrazně prosazoval i v hospodářském rozvoji Slovenska. Potenciální zdroj růstu se nevyužíval racionálně, v průmyslu i v zemědělství. Vážně zaostala terciární sféra, zejména budování vědeckovýzkumné a vývojové základny. Rozvoj Slovenska nebyl dostatečně koordinovaný, uskutečňoval se po resortních cestách bez vnitřních integračních vztahů moderních ekonomických celků.

Intenzivní rozvoj ekonomiky Slovenska je podmíněn souhrnem opatření spojených s řešením krátkodobých věcných problémů, s vyjasněním koncepčních otázek dlouhodobého rozvoje, s účinností působení nové soustavy řízení a s určením kompetence a pravomoci slovenských národních orgánů.

Opatření na zrychlení ekonomického rozvoje Slovenska do roku 1970 představují východisko zásadního obratu začlenění Slovenska do přechodu čs. ekonomiky na cestu intenzivního růstu. Současně je třeba dále hledat možnosti řešení akutních problémů: zaměstnanosti, zaostávání mikrooblastí se zvláštním zřetelem na ty, které obývají maďarští a ukrajinští spoluobčané, specifické problémy životní úrovně, zvláště bytový problém aj.

Pro dlouhodobý vývoj ekonomiky Slovenska je rozhodující podstatně zvýšit účast Slovenska na tvorbě a užití národního důchodu a dosáhnout, aby se úkol ekonomického vyrovnění v podstatě vyřešil do roku 1980.

To si vyžaduje rychlejší rozvoj hospodářství na Slovensku, než je tomu v celostátním průměru. To předpokládá výrazně podporovat progresivní strukturální změny, intenzifikovat zemědělskou prvovýrobu a navazující zpracovatelský průmysl; všestranně rozvinout terciární sektor; cílevědomě prostorově koncentrovat výrobu a infrastrukturu.

193

Rozvoj Slovenska se uskutečňuje v rámci nové soustavy řízení. Ta však ve své současné podobě nevytvořila prostor pro rozvojovou politiku národně politických oblastí. Dosavadní úpravy plánu a ekonomických nástrojů nestačí. Proto je potřebné propracovat soustavu řízení tak, aby i územní a národní aspekty rozvoje se staly rovnocennou organickou součástí v systému řízení celého národního hospodářství.

IV

Rozvoj vědy, vzdělanosti a kultury

V současné etapě musíme rozvoj naší společnosti v mnohem větší míře opřít o rozvoj a uplatnění vědy, vzdělanosti a kultury. Půjde o to, aby jejich bohatství bylo plně, do všech důsledků využito ve prospěch socialismu, a aby celá naše veřejnost rozuměla složitým nárokům, spojeným s tvořivou prací na těchto úsecích.

Roste význam vědy v naší společnosti

Socialismus vzniká, udržuje se a vítězí spojením dělnického hnutí s vědou. Mezi těmito silami není vztah podřízení a kompromisu. Čím rozhodněji a nezaopatěji postupuje věda, tím více je v souladu se zájmy socialismu; čím větších úspěchů dobývají pracující, tím větší prostor se otevírá pro vědu. Ve vztahu k rozvoji a uplatnění vědy v celém životě socialistické společnosti se zračí, nakolik jsou si pracující vědomi svých vlastních dějinných úkolů, nakolik je skutečně prosazují. Socialismus stojí a padá s vědou, stejně jako stojí a padá s mocí pracujících.

V současné době, v době nástupu vědeckotechnické revoluce ve světě se výrazně mění společenské postavení vědy. Její uplatnění v celém životě společnosti se stává základní podmínkou intenzivního rozvoje ekonomiky, péče o člověka a jeho životní prostředí, moderních metod řízení a správy, rozvoje vztahů mezi lidmi a řešení nejrůznějších otázek, jež přináší současná doba. V dlouhodobé perspektivě se právě na poli vědy a techniky rozhoduje o vítězství socialismu nad kapitalismem.

Proto strana pokládá za jeden ze svých prvořadých úkolů vytvářet stále širší prostor pro rozvoj tvůrčí vědecké práce a pro včasnější a účinnější uplatňování jejích výsledků ve společenské praxi.

Zároveň s výstavbou socialismu byla v naší zemi vybudována poměrně ucelená základna badatelského i aplikovaného výzkumu, rozsahem i významem nesrovnatelně větší než v dřívějších dobách. Vyrostla řada kvalifikovaných vědeckých pracovníků, kteří svými výsledky významně přispěli k budování naší vlasti a jejichž úroveň je uznávána v celém světě. Přesto není u nás možností, jež socialismus skýtá pro rozvoj vědy a zejména pro uplatňování jejích výsledků ve prospěch společnosti, dosud zdaleka plně využíváno a existuje nesporná disproporce mezi úrovní vědy a výroby. Příčinou této skutečnosti je nepružnost direktivního systému řízení, spojená s nízkou odbornou kvalifikací řídicích kádřů; uvnitř výzkumu pak především rozdíly v úrovni pracovišť aplikovaného výzkumu, způsobené nedostatkem kvalifikovaných vědeckých pracovníků.

K řešení dosavadního stavu budeme především dále podstatně zlepšovat materiální zajištění našeho badatelského výzkumu tak, aby mohl v rozhodujících směrech trvale stát na světové úrovni. Přitom musí rozvoj vědy vycházet z reálných možností Československa jako středně velké země, která může zabezpečovat nejvyšší úroveň vědeckého bádání jen účelnou specializací a soustřeďováním sil, spojenými s rozsáhlou mezinárodní spoluprací a s využíváním výsledků celé světové vědy. Proto je třeba i systém hodnocení vědeckých pracovníků rozvíjet tak, aby soustavou morálních i hmotných podnětů plněji podporoval vybrané progresivní, vědecky a společensky významné směry výzkumu.

Mají-li být společenské vědy vskutku účinným nástrojem vědeckého sebepoznání socialistické společnosti, je nutno respektovat principy jejich vnitřního života a zajistit jim místo a podmínky, jež jim umožní dosahovat vysoké vědecké úrovně. Strana

bude prostřednictvím svých orgánů dávat iniciativní podněty k rozvoji společenských věd a přispívat k jejich orientaci na důležité společenské problémy; do vlastního procesu tvůrčí vědecké práce však nezasahuje a opírá se tu o iniciativu a společenskou odpovědnost vědců samých.

Spolu s vytvářením příznivých podmínek pro vlastní rozvoj vědy je neodkladným úkolem usilovat o překonání všech překážek, stojících mezi vědou na jedné straně a společenskou praxí na straně druhé. I když zásadní řešení tu očekáváme od plného a důsledného uplatnění nové soustavy řízení, budeme tomuto procesu napomáhat i novými opatřeními na úrovni centrálního řízení. Zejména bude strana podporovat rozvoj reálných stimulů pro uplatnění výsledků vědy ve výrobě i ostatní společenské praxi a pro rychlé zlepšení kvalifikační struktury zaostávajících pracovišť aplikovaného výzkumu. Současně s tím poskytneme podporu i hlubšímu zkoumání společenské funkce vědy, zejména otázek její efektivnosti a vztahů vědy a ekonomiky v podmínkách ČSSR.

Rozvoj socialistické společnosti je zároveň procesem stálého zvyšování společenské angažovanosti a odpovědnosti vědy a jejího uplatňování při řízení a utváření celého života společnosti. K tomuto účelu budeme v širším měřítku než dosud usilovat o to, aby se vědečtí pracovníci zúčastňovali práce zastupitelských sborů i činnosti ostatních orgánů společenského řízení; budeme posilovat aktivní účast vědeckých institucí i vědeckých pracovníků při zpracovávání návrhů politických i hospodářských opatření. Budeme stimulovat co nejširší uplatnění vědeckých pracovníků ve společenském řízení i ve výchovném systému a vytvářet pro jejich činnost na těchto úsecích příznivé společenské i ekonomické podmínky. Urychleně připravíme vytvoření závazného systému vědecké expertízy a oponen-tury důležitých návrhů, který přispěje ke kvalifikovanému rozhodování na všech stupních řízení.

Kvalita vzdělání - cíl našeho školství

Další rozvoj socialistické společnosti je podmíněn růstem vzdělanosti lidu. To je předpokladem k tomu, abychom zvládli úkoly nástupu vědeckotechnické revoluce, prohlubovali vztahy a instituce socialistické demokracie a dále prosazovali kulturní a humanistický charakter socialismu a rozvoj i uplatnění každého člověka v něm.

Považujeme proto další rozvoj našeho školství za přední úkol. Vycházíme přitom z tradic vzdělanosti našich národů i z dobrých výsledků, jimiž socialistická etapa vývoje obohatila naše školství, zejména jeho širokou demokratizací a uskutečněním zásad jednotné školy. Nadále je nezbytné překonávat následky minulých nedostatků, kdy kvantitativního rozvoje vzdělanosti bylo mnohdy dosahováno na úkor kvality výuky. Nevěnovala se i dostatečná péče kvalitní přípravě učitelů. Dřívější četné reorganizace nepřispěly k žádoucímu zvýšení úrovně vyučovacího i výchovného procesu. Naopak vyvolaly v mnoha směrech její zaostávání za současnými potřebami i budoucími nároky. Nebylo také využito moderního pojetí a soudobých technických prostředků výuky. Proto je dnes prvořadým úkolem soustředit hlavní pozornost a všechny síly na cílevědomé zvyšování úrovně, náročnosti i hodnoty vzdělání, zejména prohlubovat a zvyšovat všeobecnou vzdělanost lidu a rozšiřovat základnu pro účinnější výběr a výchovu talentů, modernizovat obsah, formy i prostředky vzdělání.

Dynamický rozvoj našeho hospodářství i celé společnosti vyžaduje skoncovat s nedoceňováním vzdělanosti i potřeb školy a učitelů a zajistit, aby naše školství dostávalo podstatně větší díl ze společenských zdrojů pro svůj rozvoj. Budeme dbát, aby školské orgány v součinnosti s širší veřejností uvážlivě uskutečňovaly projekty, které umožní našemu školství plně držet krok s dynamikou rozvoje vědy a techniky i potřebami doby.

Za nejbližší úkoly v období do XIV. sjezdu považujeme:

a/ dokončit práce na novém pojetí základního vzdělání založeného na logickém zvládnutí látky, na samostatnosti a iniciativě žáků a zachovávající princip jednotné školy, diferencované podle zájmů a nadání. Současně dořešit i závažný problém rozmisťování 15leté mládeže. Vytvořit a postupně zavést systém dalšího vzdělávání mládeže, která v tomto věku vstupuje přímo do pracovního poměru, se zvláštním zřetelem na vzdělávání dívek.

Náročnost přípravy mladých kvalifikovaných dělníků vyžaduje prohloubit teoretické, odborné i všeobecné vzdělání učňovské mládeže. Ve smyslu nové soustavy řízení národního hospodářství využívat ve větším rozsahu zdrojů závodů a podniků pro výstavbu i vybavení odborných učilišť a v odůvodněných případech poskytovat i účelové státní dotace. Nepřípustit další snižování materiálních prostředků do těchto zařízení. Stejnými hledisky se musí řídit národní výbory při výstavbě a vybavení učňovských škol.

V souladu s názory odborníků a veřejnosti rozšířit základnu a prodloužit dobu středního všeobecného vzdělání (možnost zřízení gymnasií), zlepšit přípravu pro další studium na vysokých školách a současně vytvořit podmínky pro uplatnění v praktických povoláních těm středoškolákům, kteří nebudou pokračovat ve studiu na vysokých školách.

Na středních a vysokých školách vytvářet materiální a kadrové podmínky k tomu, aby všechna mládež, která má předpoklady a prokázala je i výsledky v předcházejícím vzdělávání, mohla být ke studiu přijata. Proto zpružnit soustavu přijímání na střední a vysoké školy. Administrativní metody nahradit působením ekonomických a morálních stimulů, dobrou informovaností i zkvalitněním výchovného poradenství, což pomůže citlivě regulovat příliv studentů na jednotlivé směry a sbližovat schopnosti i zájmy jednotlivců s potřebami společnosti. Přitom středoškolské i vysokoškolské vzdělání nechávat jen jako přípravu k určitému povolání, ale jako prostředek zvyšování vzdělanosti, kulturní úrovně člověka i jeho způsobilosti zvládat nové situace ve výrobním procesu i v ekonomické, sociální a kvalifikační struktuře společnosti. To současně vyžaduje zvýšit společenskou odpovědnost hospodářských, kulturních a politických institucí i každého jednotlivce za využití vzdělání v praxi.

b/ Na vysokých školách soustavně posilovat předpoklady vědecké činnosti, jednoty výuky a bádání, upevňovat autoritu a autonomii vědeckých řad vysokých škol. Přednostně vybavovat vysoké školy moderními zařízeními a zlepšovat možnosti vědecké

práce, prohlubovat všestrannou spolupráci mezi výzkumem, vysokými a středními školami, společně využívat nákladných zařízení badatelskými ústavy i vysokými školami. Vysokým školám pro jejich pedagogickou a vědeckou práci rozšířit přístup k zahraniční literatuře i možnosti studijních cest i praxí v zahraničí a přitom správně chápat důležitost získávání poznatků pro rozvoj vědy, pružně aplikovat zásady návratnosti devizových prostředků.

c/ Strukturální změny v národním hospodářství budou vyžadovat mimo jiné přeškolení a doplňování všeobecného i odborného vzdělání dospělých. Bude třeba proto součinnosti škol, podniků, společenských organizací a prostředků hromadné informace (tisk, rozhlas, televize) prohloubit a rozšířit soustavu vzdělávání dospělých.

d/ Zákonnými úpravami zabezpečit komplexnost řízení školství tak, aby se zvýšila úloha školské správy. V této souvislosti bude záhodné posoudit účinnost vysokoškolského zákona s cílem dále posílit demokratické vztahy ve vnitřním i vnějším řízení i společenském postavení vysokých škol. Vzhledem k významu školství jako základní složky národní kultury v plném rozsahu uplatnit pravomoc orgánů SNR ve školství na Slovensku.

e/ Dokončit práce na dlouhodobém rozvoji školství a vzdělávání za široké účasti odborníků i veřejnosti s cílem zabezpečit organicky další rozvoj školského systému i jednotlivých typů škol; zabezpečit tento rozvoj materiálně i kádrově tak, aby se postupně odstraňovala značná nerovnoměrnost v jednotlivých oblastech republiky.

Strana oceňuje práci našich učitelů při výchově mladé generace. Učitelé patří především škole a mládeži a jejich práce nesmí být ničím narušována. Výchovná a vzdělávací činnost má celonárodní a celospolečenský význam. Proto společenské postavení učitelů jsou povinny v první řadě zabezpečovat příslušné státní orgány a národní výbory. Musí tomu také odpovídat i péče o vytváření potřebných podmínek pro jejich práci. To znamená zajistit vysokou úroveň přípravy učitelů, vývoj mzdových relací u učitelů

a ostatních pracovníků škol tak, aby byl v souřadu s růstem reálných mezd pracovníků ostatních odvětví a řešit i ostatní náležitě materiální potřeby učitelů, aby mohli s plným soustředěním vykonávat své odpovědné poslání. Při projektech a realizaci školské investiční výstavby je nezbytné zabezpečovat její komplexní charakter včetně bytů pro učitele. Strana pokládá za součást své politiky neustále zvyšovat prestiž, autoritu i společenský význam vychovatelů mladého pokolení.

Humanistické poslání kultury

Rozvoj kultury v nejširším smyslu je jednou ze základních podmínek dynamického a harmonického rozvoje socialistické společnosti. Kultura socialistického Československa tvoří samostatné a rovnoprávné kultury česká a slovenská, spolu s kulturní tvorbou ostatních národností. Kultura a umění nejsou pouhou ozdobou hospodářského a politického života, ale životní nutností socialistického zřízení. Zaostává-li kultura, brzdí to pokrok politiky a ekonomiky, demokracie a svobody, rozvoj člověka a lidských vztahů. Péče o kulturu, hmotnou i duchovní, není pouze starostí kulturní fronty, ale musí se stát záležitostí celé společnosti.

Významnou tradicí komunistické strany od jejího vzniku bylo, že dokázala kolem sebe sjednotit nejlepší tvůrce kultury a umění. O tom svědčí nejen socialistická orientace naší předválečné umělecké avantgardy, ale i skutečnost, že po osvobození v roce 1945 stále převážná část kulturní inteligence na levici nebo přímo v řadách strany. Později, zejména na začátku padesátých let, byli někteří představitelé kultury diskriminováni, některé postihla bezdůvodná politická represe a byla deformována i kulturní politika strany; na těchto deformacích se podílela také část kulturní inteligence.

Dokumenty XIII. sjezdu se měly stát východiskem nové kulturní politiky, která by navazovala na nejlepší tradice minulosti a řadu pozitivních zkušeností z období po roce 1956 a po XII. sjezdu KSČ. Přežívající byrokratické přístupy a staré metody

Řízení však bránily rozvíjet podněty sjezdu. Rozpory mezi vyhlášenou a prováděnou politikou, mezi sjezdovou rezolucí a kulturně politickou praxí vytvářely konfliktní napětí a podvazovaly angažovanost a rozvoj socialistické kultury. Ústřední výbor prozkoumá všechny příčiny těchto konfliktů a vytvoří příznivé podmínky pro normalizaci situace. Odmítáme administrativní a byrokratické způsoby uskutečňování kulturní politiky, distancujeme se od nich a budeme jim čelit. Umělecká tvorba nesmí být podrobována cenzuře. Máme plnou důvěru k tvůrcům kultury a očekáváme jejich pochopení a podporu. Vážíme si toho, jak tvůrci a pracovníci kultury pomáhali probíjet a vytvářet humanistický a demokratický charakter socialismu a jak se aktivně zúčastnili odstraňování brzdících momentů v jeho vývoji.

Je nutné překonat zúžené pojetí společenské a lidské funkce kultury a umění, přeceňování jejich ideologické a politické úlohy a nedoceňování jejich základních obecně kulturních a estetických úkolů v přeměně člověka a jeho světa. Nebude-li socialismus nositelem humanistické kultury, nebude-li vpravdě lidský, ztrácí své poslání. Socialistickou kulturou prokazujeme a chceme i nadále prokazovat doma i před světem přednosti socialismu.

Společensky spravovat kulturu znamená především vytvářet příznivé podmínky pro její rozvoj. Zákonitě vznikající rozpory budou řešeny diskusí a demokratickým rozhodováním. Potřebnou autonomii kultury a umění musí vyjadřovat také samosprávné rozhodování kulturních pracovníků v oboru jejich činnosti. Pro státní orgány musí být nepostradatelnými partnery. Jsme přesvědčeni, že komunisté, tvůrci umění a všichni ostatní vedoucí pracovníci z oblasti kultury a umění jsou schopni odpovědně a samostatně spoluvytvářet a provádět politiku strany ve státních, společenských, kulturních a zájmových institucích.

Strana bude střežit a zabezpečovat jak svobodu umělecké tvorby, tak právo na zpřístupnění uměleckých děl. Respektujeme

právo umělce na volbu vztahu ke společenským úkolům umění, na volbu uměleckých prostředků a metod. Komunisté a socialisticky smýšlející tvůrci kultury jsou zárukou, že protisocialistické, protihumanistické tendence nenajdou v naší kultuře uplatnění.

Společenské působení kultury ovšem není vně politických souvislostí. Budeme dbát na plné respektování ústavou zaručené svobody jiných názorů. Komunistická strana se však nemůže vzdát své inspirující úlohy, aby i umělecká tvorba účinně pomáhala formovat socialistického člověka v zápase za přeměnu světa. Strana bude důsledně uskutečňovat svůj politický program, bude podněcovat rozvoj marxistického myšlení.

Socialistická kultura má schopnost sbližovat socialistické národy a posilovat spolupráci a bratrské vztahy národů a národností. Pro naše národy je kultura tradičně významnou hodnotou, kterou jsme před světem vždy prokazovali svou životaschopnost a svébytnost. Výklad národních tradic kultury Čechů a Slováků byl však v minulosti v mnohém jednostranný, celá významná období byla z něho uměle vyloučena. Hlásíme se plně k humanistickým tradicím národních kultur a budeme podporovat všechny snahy, které začlení tento odkaz do současného podvědomí Čechů a Slováků.

Socialistická kultura patří k prvořadým činitelům v pronikání socialistických a humanistických idejí do světa, pomáhá sjednocovat humanistické proudy světové kultury. Internacionální a integrační poslání socialistické kultury má své svébytné projevy a potřeby, které musí být respektovány.

Jsme zastánci jak internacionálnosti, tak národní speci-fičnosti kultury. Pokládáme za nevyhnutelné rychle provést účinná, dostatečně finančně zabezpečená opatření, aby kultura na Slovensku měla rovné podmínky a možnosti jako v Čechách, aby disproporce nenarůstaly, ale mizely. Rovnoprávné postavení národních kultur vyžaduje i rovnoprávné postavení národních institucí. Do kompetence národních orgánů na Slovensku patří řídit rozhodující

nástroje národní kultury, jako jsou rozhlas, televize, film, vědecké ústavy, umělecké svazy, knižní kultura, památková péče aj. Je nezbytné zabezpečit reprezentaci slovenské národní kultury v zahraničí; rozšířit výměnu informací a kulturních hodnot mezi českým a slovenským národem; zabezpečit kulturní život Slováků v českých zemích a Čechů na Slovensku ve vlastním jazyce. Obdobné zásady je třeba uplatňovat i ve vztahu ke kultuře všech národností v ČSSR. Rozhodující úloha v péči o kulturu národnostních skupin patří státním orgánům a národním výborům.

Budeme pečovat nejen o kulturní tvorbu, ale také o oblast zprostředkování kulturních hodnot, usilovat o aktivní účast občanů na rozvoji socialistické kultury a o jejich kulturní výchovu. Pokládáme za naléhavé prověřit příčiny hrozivých nedostatků kulturní a estetické výchovy a učinit opatření k nápravě. Je nezbytné vytvořit dostatek hmotných, organizačních a jiných podmínek kulturní činnosti, uvolnit organizační formy. Umožnit ustavování rozličných kulturních a zájmových spolků, i to, aby se mohly oblastně i celostátně sdružovat. Dotvářet účelnou síť kulturních zařízení za aktivní účasti národních výborů, závodů, společenských a zájmových organizací. Vedle hlavních měst budovat cílevědomě další významná regionální kulturní centra.

Celou oblast kultury, vzhledem k jejímu významu, je nutno důstojně a odpovědně ekonomicky zabezpečit. V duchu rezoluce XIII. sjezdu doporučíme, aby vláda urychleně dokončila připravované řešení celého komplexu ekonomiky kultury. Plánované vklady do kultury musí být stabilizovány a v souladu s vývojem národního důchodu se musí progresívně zvyšovat. Zároveň budeme podporovat dobrovolné sdružování prostředků průmyslových a zemědělských závodů, národních výborů a společenských organizací na kulturu. Takto vytvořené prostředky se mohou stát významným nástrojem rozvoje kultury a umění, jestliže ten, kdo s nimi bude hospodařit, se stane moderním socialistickým objednavatelem.

Za nejnaléhavější úkoly závislé na novém hospodaření s prostředky na kulturu v celostátním měřítku pokládáme: zaručit hmotnou péči o tvůrce významných kulturních hodnot, odstranit nesprávnosti v honorářovém, daňovém a mzdovém systému v kultuře; v co nejkratší době pokrýt celé území republiky kvalitním rozhlasovým a televizním signálem, zavést do roku 1970 druhý televizní program; urychleně překonat havarijní stav polygrafie; zlepšit péči o kulturní památky a zachránit umělecká řemesla m.j. i tím, že bude dán prostor pro družstevní či soukromé podnikání v této oblasti.

Plánované vklady do kultury se musí soustřeďovat v orgánech, které řídí kulturu, a ty je mají rozdělovat v dohodnutých stabilních a globálních částkách kulturním institucím. Znamená to zvyšovat hospodářskou samostatnost a odpovědnost kulturních zařízení, podniků a kolektivů. Samostatné hospodaření je musí vést k racionálnějšímu využívání prostředků a možností a ke zvýšení podnikavosti.

x x x

Uvědomujeme si, že akční program budeme uskutečňovat ve složité mezinárodní situaci, jejíž další vývoj bude ovlivňovat realizaci některých důležitých zásad programu. Charakteristickým rysem současných mezinárodních vztahů je zápas socialistických a demokratických sil proti agresivním snahám světového imperialismu. Naše pozice je na straně pokrokových sil a z tohoto hlediska určujeme i svůj poměr k nejpálčivějším mezinárodním problémům současnosti i náš podíl v celosvětovém zápase proti silám imperialistické reakce. V poměru ke třetímu světu bude socialistické Československo usilovat o rozvinutí protimperialistické fronty a podle svých sil a možností podporovat všechny národy bojující proti nekolonialismu a imperialismu, budeme podporovat boj vietnamského lidu proti americké agresi a prosazovat politické řešení krize na Středním východě.

124

Základní hodnoty československé zahraničně politické orientace se zrodily v době národně osvobozenického zápasu a v procesu socialistické přestavby naší země - je to orientace na spojenectví a spolupráci se Sovětským svazem a socialistickými státy. Budeme usilovat o to, aby se přátelské vztahy s našimi spojenci - zeměmi světového socialistického společenství - nadále prohlubovaly na demokratických zásadách rovnoprávnosti, vzájemného respektování a internacionální solidarity. V tomto smyslu budeme aktivněji s koncepčním přístupem přispívat ke společné činnosti Rady vzájemné hospodářské pomoci i Varšavské smlouvy.

Geografické položení naší republiky, jakož i potřeby a možnosti průmyslové země vyžadují, abychom prováděli aktivnější evropskou, zejména středoevropskou politiku, směřující k rozvíjení vzájemně výhodných styků se všemi státy a mezinárodními organizacemi a k zajištění kolektivní bezpečnosti evropského kontinentu. Zvláštní místo v naší zahraniční politice vždy měla a má německá otázka. Budeme důsledně vycházet z existence dvou německých států, z nutnosti boje proti neofašistickým a revanšistickým tendencím v západním Německu, z uznání skutečnosti, že NDR jako první socialistický stát na půdě Německa přispívá k mírovému řešení německé otázky.

Naše zahraniční politika nevyužívala všech možností aktivního vystupování, postrádala často koncepčnost svých záměrů i praxe a nepřicházela iniciativně s vlastními stanovisky k důležitým mezinárodním událostem. Ústřední výbor KSČ, Národní shromáždění, vláda i příslušné ministerstvo musí usilovat o překonání těchto nedostatků.

Plné rozvinutí mezinárodní úlohy socialistického Československa je neoddělitelné od výchovy občanů v duchu internacionalismu, jež zahrnuje jak pochopení společných zájmů a cílů pokrokových sil světa, tak i porozumění pro specifické národní potřeby. Tisk, rozhlas a televize musí mít možnost pohotově a zasvěceně seznamovat širokou veřejnost s mezinárodními problémy a postupem naší zahraniční politiky.

Komunistická strana Československa zformulovala základní úkoly své současné politiky v mezinárodním komunistickém a dělnickém hnutí na svém XIII. sjezdu. Při rozvoji styků a spolupráce s komunistickými stranami a politickými organizacemi nejrůznějších zemí bude klást zvláštní důraz na těsné přátelské svazky, vzájemné konzultace a výměnu zkušeností s KSSS, s komunistickými a dělnickými stranami socialistického společenství, se všemi ostatními bratrskými komunistickými stranami. Rozhodně vystupuje proti jakýmkoliv tendencím rozkolu v mezinárodním komunistickém a protiimperialistickém hnutí.

KSČ se bude nadále aktivně podílet na boji za jednotu mezinárodního komunistického hnutí, za upevnění akční součinnosti komunistických stran se všemi pokrokovými silami, přičemž za nejdůležitější úkol považuje rozhodný společný boj proti agresivní politice amerického imperialismu. KSČ bude plně využívat svých specifických možností k navazování kontaktů se socialistickými, mírovými a demokratickými silami v kapitalistických a rozvojových zemích. Bude přispívat k rozšiřování forem spolupráce a ke koordinaci postupu komunistických stran, přičemž velký význam přikládá konání mezinárodních stranických porad. Z toho hlediska vítá a podporuje výsledky konzultativní schůzky komunistických a dělnických stran v Budapešti. Spolu s desítkami bratrských stran podporuje KSČ návrh na uskutečnění mezinárodní komunistické porady koncem roku 1968 v Moskvě.

Soudružky a soudruzi!

Předkládáme vám s veškerou otevřeností hlavní myšlenky, které nás vedly a jimiž se chceme řídit v současné době. Každý pochopí, že návrhy, které jsou obsaženy v tomto akčním programu, jsou dalekosáhlé a jejich realizace hluboce ovlivní život naší země. Neměníme svou základní orientaci, ani své přátele a protivníky: chceme plně v duchu našich tradic a dřívějších rozhodnutí rozvinout v naší zemi vyspělou socialistickou společnost, zbavenou třídních protiv, ekonomicky, technicky a kulturně vysoce

vyvinutou, sociálně i národnostně spravedlivou, demokraticky organizovanou, kvalifikovaně řízenou, umožňující bohatstvím svých zdrojů důstojný lidský život, soudružské vztahy vzájemné spolupráce mezi lidmi a svobodný prostor pro rozvoj lidské osobnosti. Vlastní zkušenosti i marxistické vědecké poznání nás však shodně vedou k závěru, že těchto cílů nelze dosáhnout po starých cestách, s použitím prostředků, které se dávno přežily, a hrubých metod, které nás stále strhávají zpět. Prohlašujeme s plnou odpovědností, že naše společnost vstoupila do nesnadného období, kdy už se nemůžeme spoléhat na tradiční schémata. Nemůžeme stěsnávat život do šablon, ani nejlépe myšlených. Nyní také nám připadá úkol razit si cestu neznámými podmínkami, experimentovat, dávat socialistickému vývoji novou podobu, opírajíce se o tvůrčí marxistické myšlení i poznatky mezinárodního dělnického hnutí, spoléhající na pravdivé porozumění podmínkám socialistického vývoje Československa jakožto země, která před tváří mezinárodního komunistického hnutí nese odpovědnost za zhodnocení a využití relativně vyspělé materiální základny, nevšední úrovně vzdělanosti a kulturnosti lidu i nepopíratelných demokratických tradic ve prospěch socialismu a komunismu. Nikdo by nám nemohl odpustit, kdybychom tuto šanci promarnili, kdybychom se svých možností vzdali.

Nepodnikáme nastíněná opatření proto, abychom v čemkoli ustupovali od našich ideálů - tím méně našim protivníkům. Naopak: jsme přesvědčeni, že nám pomohou zbavit se zátěže, která protivníku dávala dlouhá léta mnoho výhod tím, že podvazovala, otupovala a ochromovala účinnost socialistické myšlenky, přitažlivosti socialistického příkladu. Chceme na pevné půdě naší země uvést do chodu nové, pronikavé síly socialistického života, které by umožnily mnohem účinnější konfrontaci společenských systémů a světových názorů a které by dovolily mnohem plněji uplatnit předností socialismu.

Náš akční program zahrnuje úkoly, záměry a cíle pro nejbližší období, do XIV. sjezdu strany. Jsme si vědomi toho, že mnohé z nedostatků a těžkostí, které se nahromadily za poslední léta,

nebude možné překonat plně v krátkém čase. Splnění tohoto programu však může otevřít cestu k řešení dalších, složitějších a významnějších otázek organizace a dynamického vývoje naší socialistické společnosti ve směrech, které mohly být nyní jen naznačeny; v příštích letech chceme přistoupit k pracím na dlouhodobém programu, který by ztvárnil a propracoval koncepci všestranného rozvoje naší socialistické společnosti v celé etapě, do níž vstupujeme, ozřejmil podmínky a otevřel perspektivu její komunistické budoucnosti. Po všem, co jsme prožili v posledních letech, jsme povinni dát všem našim pracujícím i sami sobě odpověď, jak si strana představuje dosažení svých cílů, jak hodlá realizovat očekávání a tužby, jež pracující vkládají do svého života i do své účasti v komunistickém hnutí. Věříme, že naše marxistická věda nabrala a nabere nyní i v budoucnu takových sil, aby mohla odpovědně připravit vědecké předpoklady pro takový program.

Nezakrýváme, že nás v příštích měsících a letech čekají nesnadné chvíle a mimořádně náročná a odpovědná práce. Ke splnění nastávajících progresivních úkolů bude nezbytné sjednotit co největší počet občanů naší republiky, všechny, komu záleží na blahu této země, na jejím mírovém úsilí, na rozkvětu socialismu. Bude třeba důvěry, vzájemného porozumění a svorné práce všech, kdo opravdu chtějí věnovat své síly velkému lidskému experimentu. Ale především bude třeba činnorodé aktivity a iniciativy každého komunisty, každého pracujícího. Chceme pro ni odpovědně, důsledně a bez výhrad otevřít prostor, odstranit všechny bariéry, které jí stály v cestě, uvést do pohybu tvořivou sílu našeho člověka, všechny fyzické i morální schopnosti společnosti. Chceme vytvořit podmínky, aby každý čestný občan, kterému leží na srdci věc socialismu, věc našich národů, pocítil, že je vlastním strůjcem osudů této země, své vlasti, že je potřebný, že se s ním počítá. Nechť se proto akční program stane programem obrody socialistického úsilí v naší zemi. Není síly, která by mohla vzdorovat lidu, který ví, co chce a dovede jít za svým cílem.